

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЮРКСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Кваліфікаційна робота магістра з тюркської філології

**на тему: “Функціонально-семантичне поле складних означальних
конструкцій в сучасній турецькій мові”**

*Допущено до захисту
“ ___ ” _____ року*

студентки групи МПтур 53-20
факультету *сходознавства*
освітньо-професійної програми
*Галузевий переклад: турецька мова,
англійська мова*
за спеціальністю *035 Філологія*
за спеціалізацією *035.068 Східні мови
та літератури (переклад включно),
перша – турецька*

Паламаренко Марії Костянтинівни

*Завідувач кафедри
тюркської філології*

Науковий керівник:
к.філол.н., доц. Тімкова Т.М.
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ТА СКЛАДНИХ ОЗНАЧАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ	7
1.1 Теоретичні засади дослідження функціонально-семантичного поля.....	7
1.2 Складні означальні конструкції в синтаксисі	13
1.3 Вивчення складних означальних конструкцій в сучасному мовознавстві	16
Висновки до Розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. СКЛАДНІ ОЗНАЧАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ.....	24
2.1 Типи складних означальних конструкцій в турецькій мові	24
2.2 Теорія граматикалізації складних означальних конструкцій в турецькій мові	34
2.3 Специфіка функціонування складних означальних конструкцій в публіцистичному дискурсі.....	39
Висновки до Розділу 2	46
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ СКЛАДНИХ ОЗНАЧАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ	48
3.1 Функціональне макрополе складних означальних конструкцій в турецькій мові	48
3.2 Побудова функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій в турецькій мові	53
Висновки до Розділу 3	60
ВИСНОВКИ	62
ÖZET	66
Список використаних джерел	69

ВСТУП

Лінгвістична наука за останні десятиріччя накопила багато відомостей про структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості синтаксичних одиниць, акцентуючи увагу на вивченні та осмисленні даних об'єктів у сфері інтеграції та систематизації в мовній картині світу. На сучасному етапі відзначається також пошук нових методів дослідження лінгвістичних явищ, що особливо яскраво проявляється в описі семантики синтаксису мов різної будови зіставному аспекті. Проблема семантики мовних одиниць стоїть в центрі уваги сучасної лінгвістики не тільки тому, що через цей аспект розкривається комунікативна сутність мови, але й тому, що змістовна сторона мови пов'язана з пізнавальною діяльністю людини, тобто мова розкривається в дії.

Сучасна наука активно звертається до теорії функціонально-семантичних полів при вивченні різних синтаксичних одиниць, у тому числі й атрибутивних конструкцій. На відміну від традиційної граматики, функціональна граматика орієнтована на загальну комунікативну функцію мови, встановлює зв'язки і взаємодії одиниць різних мовних рівнів і досліджує функції мовних одиниць не тільки в реченні, але і в рамках цілісних текстів.

Означальність (атрибутивність) як універсальна семантична категорія, існує в усіх природних мовах світу, вона є складним, багатогранним лінгвістичним та багатовимірним явищем, тому що пов'язана з мовною та розумовою діяльністю, когнітивним процесом.

Атрибутивність розглядалася різними як зарубіжними, так і вітчизняними вченими багато разів, проте, нашу увагу привертають складні означальні конструкції, питання функціонально-семантичного поля яких не можна вважати дослідженим на достатньому рівні, адже вони досі викликають багато питань не тільки при їх перекладі, але і навіть при виборі їх термінологічної дефініції.

Атрибутивність та її функціонально-семантичне поле досліджували як і зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Серед них можна визначити такі імена: Сорокін

С. В., Зененко Н. В., Леонов А. И., Бамматова А. Б., Гаджиев Е. Н., Гаджиева Н. Ю., Абдусаламова С. З., Ількер Айдин.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що у вітчизняній тюркології не приділяється достатньо уваги вивченню складних означальних конструкцій та їх функціональних особливостей. Тому є необхідність дослідити та систематизувати особливості використання складних означальних конструкцій турецької мови, як граматичної форми. Аби домогтися правильного розуміння та перекладу таких конструкцій, необхідно знати їх структурно-семантичні особливості, уявити собі, якими засобами можна передати зміст складної означальної конструкції у рідній мові. Тому при дослідженні функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій, доцільно спочатку зупинитися на формах їх вираження та їх особливостях.

Метою цієї роботи є дослідження складних означальних конструкцій у турецькій мові та побудова їх функціонально-семантичного поля.

Для досягнення заданої мети було поставлено наступні **завдання**:

1. Проаналізувати наявні дослідження складних означальних конструкцій у сучасному мовознавстві.
2. З'ясувати теоретичні засади дослідження функціонально-семантичного поля у турецькій мові.
3. Дослідити граматикалізацію складних означальних конструкцій в турецькій мові, визначити їх типи та способи використання
4. Побудувати функціонально-семантичне поле складних означальних конструкцій турецької мови, визначити його мікрополя.

Об'єктом дослідження даної роботи є складні означальні конструкції турецької мови.

Предметом дослідження є функціонально-семантичне поле складних означальних конструкцій в сучасній турецькій мові.

Матеріалом дослідження стали складні означальні конструкції, зібрані із текстів публіцистичного стилю що розміщені на провідних сайтах ЗМІ Туреччини, такі, як *“Hürriyet”*, *“Son dakika”*, *“Milliyet”*.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи**: *метод критичного аналізу* було використано для вивчення корпусу наукових праць попередників; *функціональний метод* було застосовано для визначення функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій та його мікрополів; *метод кількісного аналізу* дав змогу зробити висновки щодо частотності вживання складних означальних конструкцій у заголовках новин турецькою мовою; *зіставний метод* було використано для порівняння складних означальних конструкцій в турецькій мові з підрядними означальними реченнями в українській; *структурний метод* було використано для визначення структур різних видів складних означальних конструкцій в турецькій мові та їх функціонально-семантичного поля.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що до цього часу не існувало ґрунтовного дослідження функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій у рамках публіцистичного стилю турецької мови.

Наукове і практичне **значення** роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані в практичній діяльності при викладанні таких курсів, як практична граматики турецької мови, теоретична граматики турецької мови у закладах вищої освіти а також при укладанні спеціальних граматичних довідників та посібників з турецької мови.

Структура роботи

Логіка дослідження зумовила структуру дипломної роботи. Робота складається з трьох розділів.

Перший розділ складається з трьох підрозділів. У першому підрозділі досліджується теоретичні засади дослідження функціонально-семантичного поля. У другому підрозділі – складні означальні конструкції в синтаксисі. У третьому – вивчення складних означальних конструкцій в мовознавстві.

У другому розділі об'єктом дослідження стали складні означальні конструкції в турецькій мові. Другий розділ складається з трьох підрозділів. У першому підрозділі досліджується типи складних означальних конструкцій в турецькій мові. У другому підрозділі другого розділу – теорія граматики лізації

складних означальних конструкцій. У третьому – специфіка функціонування складних означальних конструкцій в публіцистичному дискурсі.

Третій розділ нашої роботи присвячено структурі функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій, він містить в собі 2 підрозділи. У першому підрозділі ми розглянули функціональне мікрополе складних означальних конструкцій. А у другому підрозділі побудували функціонально-семантичне поле складних означальних конструкцій в турецькій мові. Дослідження містить висновки після кожного розділу й підрозділу та загальні висновки. Загальна кількість сторінок – 75, список використаних джерел налічує 77 позицій.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження викладені у роботі були представленні на міжнародній науково-практичній конференції, “Ad orbem per linguas. До світу через мови”. Матеріали Міжнародної студентської науково-практичної відеоконференції “Світ цінностей і цінності у світі”, 13–14 травня 2021 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2021. 718 с., на ст. 161-163, Паламаренко М. К.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ТА СКЛАДНИХ ОЗНАЧАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ

1.1 Теоретичні засади дослідження функціонально-семантичного поля

У сучасній теорії та методології мовознавства стає все більш актуальний функціональний підхід до дослідження різних мовних фактів у зв'язку з тим, що лінгвістика вивчає мову в її реальному функціонуванні. Дослідження граматики, що ґрунтуються на функціональному принципі, здобули в лінгвістиці назву функціональної граматики. Опис граматики на основах функціонального підходу будується зважаючи на зміст і призначення мовних одиниць. На відміну від традиційної граматики, функціональна граматика орієнтована на загальну комунікативну функцію мови, встановлює зв'язки і взаємодії одиниць різних мовних рівнів і досліджує функції мовних одиниць не тільки в реченні, але й у рамках цілісних текстів (Плотникова, 2005).

Функціональна граматика розглядає, як працює мова, з погляду функціональних взаємозв'язків її складових частин та систем вибору, який ми робимо, використовуючи мову. Термін “функціональний” використовується тому, що він описує підхід, який розглядає граматичні категорії з погляду їхніх комунікативних функцій.

Функціональна граматика, що ґрунтується на системній лінгвістиці, підкреслює, як усне й письмове мовлення діють у різних соціальних ситуаціях. Зокрема, це дуже корисно для демонстрації того, як тексти працюють за межами рівня речення, як структуровані різні тексти і як мова змінюється відповідно до цілей користувачів. Функціональна граматика, яка ґрунтується на описовому підході і фокусується на групах слів, які набувають певного значення (Feng, 2013).

Функціональна граматика відносить граматичні категорії до комунікативних функцій, які вони виконують. Вважається, що ці функції

працюють на різних рівнях організації в мові, і їх можна ідентифікувати з погляду складових частин, які формують більші одиниці (Feng, 2013).

Концепція “семантичного поля” відкрила нові сфери дослідження семантики, спочатку в Німеччині в 1930-х роках, а потім у Сполучених Штатах Америки у 1970-х. Ця концепція призвела до “революцій” у семантиці та надала дослідникам нові засоби для вивчення семантичних змін і семантичної структури (Clarke, 2000).

Поняття поля в граматиці досліджується у вітчизняному мовознавстві з 1960–1970-х рр. (В. Г. Адмони, М. М. Гухман, Е. В. Гулига, Е. І. Шендельс, А. В. Бондарко та ін.). Воно спирається на теорію понятійних категорій І. І. Мещанінова, вчення В. В. Виноградова про модальності, як семантичної категорії, що має в мовах різних систем змішаний лексико-граматичний характер. Виноградовим була виявлена система форм і видів вираження категорії модальності в російській мові у сфері синтаксису, морфології й тих лексичних елементів, які, за висловом Л. В. Щерби, виконують провідну роль (Виноградов, 1975).

К. Н. Сімонова своє дисертаційне дослідження присвячує порівняльному аналізу мовних засобів реалізації функціонально-семантичного поля кількості в англійській і російській мовах.

Вона зазначає, що системний підхід до дослідження явищ мови знаходить своє відображення в порівняльному аналізі мов. Граматичні явища, на перший погляд збігаються у двох мовах за своїми основними ознаками, не накладаються повністю одне на інше (Сімонова, 2003).

Вивчивши праці Бондарко О. В., ми трактуємо термін функціонально-семантичного поля як “двобічну (змістово-формальну) єдність, утворювану граматичними (синтаксичними й морфологічними) засобами конкретної мови, разом із взаємодіючими з ними лексичними, лексико-граматичними і словотворчими елементами, які стосуються тієї ж семантичної зони” (Бондарко, 2005).

Дж. Ліонс відкидає концепцію семантичної структури мови як загальної замкненої системи. Натомість, він стверджує, що семантична структура визначається в термінах певних відносин, які утримуються між елементами в певній лексичній системі або підсистемі:

“Я пропоную визначити поняття “семантичної структури” в рамках певних відносин, що утримуються між елементами в певній лексичній підсистемі. Вони включають такі відносини, як однаковість і відмінність сенсу, несумісність, антонімія тощо., які зазвичай підпадають під сферу теорії значення”.

Дж. Ліонс (1977) намагається визначити, хоч і дещо нечітко, поняття семантичного поля й те, як його можна відрізнити від лексичного поля: “Можна сказати, що лексеми та інші одиниці, які семантично пов’язані, парадигматично чи синтагматично, у межах даної мовної системи належать або є членами того самого (семантичного) поля; поле, членом якого є лексеми, є лексичним полем. Тому лексичне поле є парадигматично й синтагматично структурованим підрозділом словника (або лексики)”.

А. Лерер, як і Дж. Ліонс, зробила значний внесок у розвиток дослідження теорії семантичного поля та прояснила багато питань та проблем, які поставали в цій науковій сфері.

А. Лерер починає з адаптування поглядів Дж. Ліонса на теорію семантичного поля, включно його визначення “ситуації” та “універсум міркування”. Позначення або застосовність лексем (А. Лерер вживає термін “референція”) відрізняється від значення або сенсу (А. Лерер використовує обидва терміни, як взаємозамінні), але приймає, що референція (тобто позначення та застосовність) може бути відхилена при встановленні значення лексичного елемента.

А. Лерер визначає семантичне поле, як групу слів (тобто лексем), які тісно пов’язані за змістом та часто входять до загальної категорії (Lehrer, 2011).

Відповідно, об’єктом аналізу семантичних полів є зібрати всі лексеми, які належать до певного поля й показати взаємозв’язок кожного з них один з одним та з загальним терміном (Mansouri, 1985).

В українській мові для функціонально-семантичного поля стану семантичною основою є значення непроцесуального стану (Васильєв, 1990). Семантичною базою для функціонально-семантичного поля стану в англійській мові є значення не процесуального стану, а синтаксичної функції – функція головного члена односкладного безособового речення (Кобозева, 2004).

З огляду на те, що всім системам властива ознака цілісності, то її вираження в різних системах може бути істотно відмінним.

У функціонально-семантичному полі ця ознака визначає зміст поля, який ґрунтується на визначеній семантичній категорії. Поля, які базуються на одній семантичній категорії в різних мовах, можуть суттєво відрізнитись за своєю структурою. У такий спосіб, якщо в слов'янських мовах ядром поля аспектуальності стає граматична категорія виду, то в німецькій мові, де немає виду, як граматичної категорії, головну роль відіграють різні лексико-граматичні засоби вираження граничності/неграничності дії.

Наприклад, поле визначеності/невизначеності в “артиклевих” та “безартиклевих” мовах. Якщо всім системам притаманна ознака цілісності, то її проявлення в різних системах може відрізнитися істотними особливостями. У функціонально-семантичному полі ознака цілісності характеризує зміст поля, що базується на визначеній семантичній категорії. Поля в різних мовах, які базуються на одній семантичній категорії, можуть суттєво відрізнитись за своєю структурою.

О. В. Бондарко виділяє моноцентричні поля, що ґрунтуються на базі однієї вихідної системи у єдності з її оточенням, і поліцентричні поля, які є об'єднанням кількох вихідних граматичних або лексико-граматичних систем, кожна з яких виступає в поєднанні зі своїм середовищем (Ахметжанова, Ахметжанов, 1990). Враховуючи це, можна сказати, що поліцентричні поля – це декілька окремих комплексів “система – середовище”, які об'єднані в загальну систему.

А. В. Бондарко зазначає, що функціонально-семантичне поле – це група граматичних та лексичних одиниць, що базується на певній семантичній

категорії, а також різних комбінованих (лексико-синтаксичних і т. ін.) засобів пропонуваної мови, які взаємодіють на основі подібності їх семантичних функцій.

Кожне поле включає систему типів, різновидів та варіантів певної семантичної категорії, співвіднесену з різними формальними засобами їхнього вираження. Функціонально-семантичне поле – білатеральні єдності, тому мають не тільки план змісту, а і план вираження.

Поняття функціонально-семантичного поля пов'язано з уявленням про певний простір. В умовному просторі функцій та засобів встановлюється конфігурація центральних і периферійних компонентів поля, виділяються зони пересікання з іншими полями (Бондарко, 1984).

М. Всеволодова вважає важливим виділення змістовного аспекту функціонально-семантичного поля, як категорії, тобто, системи опозицій різного рівня. Для об'єктивації спостережуваних явищ у мові доцільно їх певним чином організувати, категоризувати. Мовознавець розмежовує такі поняття, як функціонально-семантичне поле і функціонально-семантична категорія (Всеволодова, 2007).

Принципові відмінності в структурі функціонально-семантичного поля і функціонально-семантичної категорії не означають їхньої несумісності. З одного боку, як показав В. А. Плунгян (1998), самі категорії в рамках мови мають польову структуру з яскраво вираженим центром, що має домінуючі грами, наприклад, артиклі для вираження категорії визначеності/невизначеності субстантивів в артиклевих мовах, і периферію, наприклад, набір дуже різних засобів для виконання тієї ж функції в слов'янських мовах.

Узагалі О. В. Бондарко запропонував три поняття, на яких можуть ґрунтуватися зіставні дослідження: “семантична категорія”, “функціонально-семантичне поле” й “категоріальна ситуація” (Ахметжанова, Ахметжанов, 1991).

Згідно з Л. Бермелло та Г. Вега, є інший рівень мови, якого бракує у визначенні А.В. Бондарко: фонологічний, представлений у деяких функціонально-семантичних полів інтонацією (Hernandez, 2015).

Поняття функціонально-семантичного поля співвідноситься з поняттям “категоріальна ситуація”. Мається на увазі типова змістова структура, що представляє один з аспектів загальної сигніфікативної (семантичної) ситуації; базується на певній семантичній категорії та відповідному полі; інтерпретується як родове поняття до відношення якого аспектуальні, темпоральні та інші подібні ситуації являються видовими поняттями.

У системі функціональної граматики виділені подані нижче групування функціонально-семантичних полів:

1) функціонально-семантичне поле з предикативним ядром: аспектуальність, таксис, темпоральність, модальність, персональність;

2) функціонально-семантичне поле із суб’єктивно-об’єктивним ядром: суб’єктність, об’єктність, комунікативна перспектива висловлювання, визначеність або невизначеність;

3) функціонально-семантичне поле з якісно-кількісним ядром: якісність, кількісність;

4) функціонально-семантичне поле з предикативно-обставинним ядром: локативність, буття, обумовленість (комплекс полів умови, причини, мети, наслідку та допустовості) (Бондарко, 1987).

Отже, функціонально-семантичне поле базується на певній семантичній категорії угруповання лексичних та граматичних одиниць, а також різних комбінованих засобах мови, які взаємодіють на основі спільності їхніх семантичних функцій. У граматиці при дослідженні функціонально-семантичних полів за основу береться принцип системності лінгвістичного аналізу. Поле розглядається як система особливого типу, встановлюється його структура, інтерпретується план його змісту, вивченню піддаються взаємні зв’язки (перетини) функціонально-семантичних полів, встановлюється системна організація семантичних функцій. Сучасна граMATика достатню увагу приділяє порівнянню структури функціонально-семантичного поля і функціонально-семантичної категорії.

1.2 Складні означальні конструкції в синтаксисі

У кожній мові словосполучення мають специфічні структурні та семантичні ознаки: певну структуру, склад компонентів, порядок їх розташування, особливості функціонування у мовленні, особливості у способах вираження синтаксичних відносин, у способах синтаксичного зв'язку, у здатності їх компонентів поєднуватись один з одним (Камбарова, 2009).

Синтаксис турецької мови вкрай цікавий своєю відмінністю від усіх інших мов суворою ієрархією. Ми знаємо, що турецька – це аглютинативна мова, слова в ній збираються справа наліво, як послідовний ланцюжок структурних одиниць (морфем) – до незмінного кореня приєднуються суфікси і префікси. Вони додаються в певному порядку – спочатку йдуть словотворчі частки, за ними – словозмінні.

Визначальну роль у турецькій мові грають синтаксичні правила. Так, наприклад, значення слів і словосполучень при з'ясуванні значення осібного словосполучення чи речення змінюються залежно від їхньої позиції.

Синтаксис займає центральне місце в граматичній системі мови, так як саме до його сфери належать ті мовні одиниці, які безпосередньо служать для спілкування людей і співвідносять повідомлення з реальною дійсністю. Синтаксис як розділ мовознавства вивчає: 1) правила зв'язування слів і словоформ; 2) ті єдності, у складі яких, ці правила реалізуються, тобто синтаксичні одиниці.

Синтаксичні відносини використовуються як описові терміни протягом понад двох тисяч років, водночас основне функціональне розходження між суб'єктом і предикатом було взято з античної грецької та римської філософії та граматики. Загальним для всіх підходів до синтаксичних відносин є те, що вони мають розглядатися як відносини між двома складниками речення, тому цей предмет є лише короткостроковим для суб'єкта присудка чи суб'єкта речення. Традиційно синтаксичні відносини використовуються насамперед для основних складових речення й лише незначно для частин основного змісту (наприклад,

атрибут іменника). Наскільки важливими вважаються синтаксичні відносини, свідчить той факт, що майже немає граматик для деяких мов, а також за браком спроб універсальної граматики, яка б їх не використовувала ні як основні, ні як похідні поняття (Primus, 2008).

Сучасний синтаксис орієнтується на вивчення структурно-семантичних аспектів синтаксичних категорій. Увага приділяється, в основному, семантичним особливостям синтаксису в сфері речення (висловлення). Однак роль семантики є вирішальною і в організації такої синтаксичної одиниці, як словосполучення.

Словосполучення є предметом синтагматичного синтаксису, який вивчає валентність слова, способи її реалізації та виражені в словосполученнях синтаксичні стосунки. Синтаксис – є одним із головних розділів будь-якої мови. Синтаксис безпосередньо пов'язаний із порядком побудови мови. (Кочерган, 2006.)

Приватні значення словосполучень узагальнюються різні синтаксичні відносини, які у теорії членів речення лежать в основі виділення другорядних членів речення (додатка, означення, обставини). Співвідносність члена речення та граматичного значення словосполучення, що виходить від значення словосполучення в цілому та значення залежного компонента зокрема, проявляється і в назвах синтаксичних відносин (Камбарова, 2009).

У словосполученнях виявляються три основні типи синтаксичних відносин між головним і залежним членом: атрибутивні/означальні, об'єктивні та причинні. Утримання цих відносин залежить: 1) від належності головної словоформи до певної частини мови; 2) від її (словоформи) узагальненого значення (предмет, дія, якість, стан); 3) від форми незалежного члена.

Встановити тип відносин допомагають розумові питання (від головного до залежного слова). Атрибутивні (визначальні) відносини: предмет (значення головного слова) - його ознака (значення залежного слова); Цьому змісту відповідає питання “який?”, “яка?”, “яке?” (Янко, 2016).

Граматичні значення виражаються різними матеріальними засобами (суфіксами, префіксами, закінченнями тощо). Ці засоби об'єднуються на основі спільних характеристик у групи, які називаються способами.

Для всіх мов світу граматичні способи зводяться до афіксації, чергування, наголосу, повтору, словоскладання, суплетивізму, способу службових слів, способу порядку слів, способу інтонації. Способи, які виражають граматичні значення засобами, що містяться в межах слова, називають синтетичними, а способи, які виражаються граматичні значення засобами, що розташовані поза словом – аналітичними. (Чубай, 2018).

Усе різноманіття смислових відносин, що створюються в словосполученнях у результаті взаємодії лексичних і граматичних значень, зводиться до таких: атрибутивних (означальних), об'єктних, обставинних. Атрибутивні (означальні) синтаксичні відносини існують між предметом і ознакою в широкому сенсі, відповідають на питання який, чий, який, займають місце в іменних словосполученнях (Коротун, 2015).

У синтаксисі складного речення, особливо в теоретичних дослідженнях, зазвичай розглядаються типові конструкції з мінімальним числом частин. Однак у мовній дійсності значно ширше, ніж “мінімальні” конструкції, поширені складні комбіновані речення. Такі синтаксичні одиниці визначаються як багаточленні, як речення ускладненого типу, як складні синтаксичні конструкції, складні речення змішаної конструкції, складні речення з сурядністю та підрядністю, складні речення з різними видами зв'язку тощо (Чернова, 2021).

Чернова виділяє 4 типи складних синтаксичних конструкцій: складні синтаксичні конструкції з сурядністю і підрядністю; складні синтаксичні конструкції з підрядністю та безсполучниковістю; складні синтаксичні конструкції з сурядністю та безсполучниковістю; складні синтаксичні конструкції з сурядністю, підрядністю та безсполучниковістю. До останніх трьох типів складних синтаксичних конструкцій можна віднести речення зі складними означальними конструкціями.

Означальні відносини можуть бути реалізовані за допомогою різних граматично релевантних засобів. А саме: а) синтаксичним розміщенням і прийменниками (аналітичні засоби); б) морфологічними, тобто синтетичними засобами (флексіями), а також за допомогою комбінованих засобів, тобто синтетичних та аналітичних засобів одночасно (Стародумова, 2005).

Є також класифікація атрибутивних конструкцій залежно від різновиду синтаксичного зв'язку. Згідно з граматиною німецької мови М. Г. Арсеньовою і І. А. Цигановою виділяється три різновиди синтаксичних зв'язків, які виникають між членами словосполучення: узгодження, управління, примикання.

Узгодження – це такий тип синтаксичного зв'язку, у разі якого залежне слово приймає граматичні форми головного (означуваного) слова, тобто збігається з головним у відмінку, числі й роді. Управління – це такий тип синтаксичного зв'язку, за якого означуване слово вимагає певної форми відмінка залежного слова. Управління може бути безприйменниковим або прийменниковим. Примикання – це такий тип синтаксичного зв'язку, у разі якого незмінне залежне слово приєднується до означуваного порядком слів і лексично (Арсеньева, Нарустратг, 2012).

Отже, є різні синтаксичні класифікації, до яких можна віднести означальні словосполучення. Вивчивши думки дослідників стосовно складних означальних конструкцій в синтаксисі, ми розуміємо, що означальні словосполучення є типом передачі синтаксичних та смислових відносин у реченні. А речення, у яких вживаються складні означальні конструкції, відносяться до складних синтаксичних конструкцій.

1.3 Вивчення складних означальних конструкцій в сучасному мовознавстві

Означальні конструкції в лінгвістичній системі привертають до себе особливу увагу вчених унаслідок їхньої цінності для дослідження людиною процесів пізнання навколишнього нас світу. Незважаючи на це, особистість пізнає основу предметів лише за допомогою їхніх якостей, оскільки суть кожної

субстанції походить від суми якостей, які людина сприймає, і, врешті-решт, саме якості утворюють реальний світ (Бамматова, Гаджиев, Гаджиева, 2018).

У німецькій мові частіше трапляються поняття атрибуція, його відділяють від поняття означення. Лінгвісти Інституту німецької мови м. Маннхайма дають таке визначення атрибута: “як атрибут ми позначаємо будь-яке розгортання мінімальної іменникової фрази”. Зважаючи на це визначення, ми можемо зрозуміти, що атрибутивні конструкції в німецькій мові можуть складатися як із двох слів, так і з маленької фрази.

Атрибутивність у китайській мові виражається набагато простіше. Як на рівні словосполучення, так і на рівні речення використовується всього лише одна конструкція. У китайському мовознавстві немає поняття “узгодженого” й “неузгодженого” означення, у мові для вираження означальних відносин використовується тільки єдиний варіант: узгоджене означення (Синица, Ян, 2014).

У кумицькому мовознавстві, здебільшого, є розгорнуті означення, які частіше спостерігаються в складі препозиції (Бамматова, Гаджиев, Гаджиева, 2018).

Різноманітність семантики тюркських словосполучень у плані ускладнення їхньої структури вказує на той факт, що розвиток їхніх форм відбувається під впливом ізафетних конструкцій і, що поширення згаданих тюркських словосполучень стимулює утворення присвійних і відносних прикметників, що диференціюють особливо ті значення, які належать до основних типів ізафет (Шахматова, 1941).

В англістиці вчені давно і часто зверталися до аналізу субстантивних атрибутивних словосполучень. Лінгвісти до них відносять синтаксичні конструкції, атрибутивний зв'язок між субстантивними елементами яких здійснюється за допомогою прийменників, формантів, простого складання імен та утворення прикметника від іменника за допомогою ад'єктивних суфіксів. Автори розглядали структурно-семантичні особливості лексичного наповнення зазначених словосполучень. Об'єктом досліджень виступало якесь одне

поєднання з перерахованого ряду (Ярцева, Шелонцева, Шведова, Варламова, Блумфілд), проводився порівняльний аналіз якихось двох словосполучень (Іванова, Пешковській, Потєбня, Харитончик) чи всіх чотирьох згаданих типів атрибутивних словосполучень з номінативними компонентами (Адамс, Стернін, Скоблікова, Морозова, Кулікова).

У тюркському мовознавстві на сьогодні досить самобутнім і оригінальним є поняття “означення/атрибуція”, а саме структурування означальних конструкцій. Подібні конструкції часто спостерігаються в мовах інших сімей, крім сім’ї тюркських мов.

Почнемо з проблеми дефініції граматичного явища, яке ми розглядаємо; маємо справу зі специфічною синтаксичною конструкцією, яка виконує атрибутивну функцію (відповідно, як і будь-який атрибут – приіменний, придієслівний, прийменниковий тощо – завжди розташовується перед означуваним) і перебуває в дистантній позиції, а із семантичного погляду реалізує релятивно-посесивні відносини; формально-структурним базисом для утворення цієї конструкції в сучасній турецькій мові є дієприкметники. Для дефініції так званих “розгорнутих членів речення” у вітчизняній тюркології нерідко використовуються терміни “(синтаксичний) зворот” – розгорнутий зворот, абсолютний зворот, означальний зворот, дієприкметниковий зворот, відносний зворот тощо (Сорокін, 2008).

З урахуванням усіх перелічених чинників і класифікаційних параметрів нам видається цілком логічним запропонувати для досліджуваної форми дефініцію “складні означальні конструкції”, яку Кузнецов П. І. використовує у своїх дослідженнях із турецької мови; така назва, на нашу думку, цілком і повністю відображає її сутнісні характеристики.

Т. В. Жеребило у своєму термінологічному словнику визначає, що атрибутивні (означальні) відносини – це тип синтаксичних відносин у словосполученні, при яких панівний член має значення предмета, залежний член – значення ознаки (Жеребило, 2010).

Якщо провести паралелі з українською мовою, то складні означальні конструкції звороти слугують еквівалентами українських підрядних означальних речень із відносним займенником “який” у родовому відмінку (кого? чого? – “якого”, “якої”, “яких”) (Сорокін, 2008).

У сучасних синтаксичних теоріях виділяються два основні підходи до вивчення означення: структурний і семантичний.

Одні дослідники, подібно Ч. Фриз і Ч. Хоккет, підходять до членування речення з позицій структуралізму і визначають означення, як слово, що пояснює всяке інше слово. Тобто означення може ставитися не тільки до іменника, прикметника, прислівника, а й до дієслова. Найбільш чітко ця концепція виражена в граматичній теорії Т. Калепкі. Звідси для нього логічним є віднесення до означення залежного компонента не тільки в субстантивних, ад’єктивних та адвербіальних, але й у дієслівному словосполученні.

Дослідження означення довгий час залишалося в рамках словосполучення, хоча спроби проаналізувати його роль у реченні приймалися неодноразово. Однак синтаксичне призначення визначення зводилося до його основної функції – семантично визначати іменні частини речення. У різних роботах створювалися різні класифікації, в основу яких були покладені лексико-семантичні та лексико-синтаксичні відносини між означенням і означуваним.

Вищеназвані напрямки стали наступним етапом для встановлення сутності означення з урахуванням його семантики у світлі лінгвістичних теорій. Перші “зачатки” речення орієнтованого підходу до означення виявляються в лінгвістичному вченні І. І. Мещанінова. Говорячи про смислові сторони висловлювання, він зазначав, що підмет і присудок нерідко потребують уточнень, без яких вони не можуть передати всієї глибини висловлювання. Саме означення може бути використаним в якості такого уточнення. Він вказував на те, що слово “притягує” до себе інше уточнююче слово лише в тому випадку, якщо цього вимагає смислова спрямованість усього висловлювання (Мещанінов, 1978).

Досліджуючи функціонування означення як на рівні словосполучення, так і речення, і тексту, лінгвісти відзначають, що означення, будучи таким, що виконує функцію поширення членом словосполучення, що не входять в елементарний граматичний зразок, модель словосполучення, у комунікативному плані використовується як змістовно обов'язковий компонент словосполучення чи висловлювання. Його поява в реченні пов'язана з введенням “елементів інформації різного ступеня важливості як додаткової, другорядної, так і інформації першорядної важливості, що робить означення змістовним центром повідомлення” (Кононов, 1956).

Серед дослідників-тюркологів складні атрибутивні (означальні) конструкції досліджував С. В. Сорокін. У своїй статті він визначив формально-структурні й функціональні характеристики атрибутивної конструкції, провів паралелі з українською мовою, що, на його думку, необхідне з погляду оволодіння нею як частиною граматичної системи турецької мови й ведення практичної перекладацької діяльності. Досягнення мети було здійснено з використанням, з одного боку, методу семантичної інтерпретації а, з другого боку, – методу зіставлення, коли до дослідження залучаються схожі явища української мови (Сорокін, 2008).

Також Кононов А. Н. намагався класифікувати атрибутивні конструкції за граматичними показниками та частотою використання в реченні, залучаючи приклади з художньої літератури та мовного дискурсу (Кононов, 1956).

На думку багатьох лінгвістів, референтом висловлювання, стає певна, наявна в об'єктивній дійсності і відображена у свідомості людини “ситуація”, яка в основному встановлює відбір лінгвістичних засобів для оформлення того чи іншого висловлювання (Гак, 1975).

Виявлення ознак, якостей і властивостей, притаманних певному явищу чи предмету, виступає як особлива розумова операція, спрямована на входження в суть предмета і взаємин між окремо взятими предметами або класами предметів в об'єктивному світі. Розвиток і формування в особистості абстрактного мислення виявило пряме відображення в явищах мови (Бамматова, 2018).

Г. В. Колшанский (2005) виділяє два типи логічних зв'язків у межах речення: предикативні й атрибутивні. Предикативний зв'язок він визначає як зв'язок двох понять, який міститься в основі судження. Під атрибутивним зв'язком він розуміє зв'язок поняття й ознаки.

Велика частина сучасних дослідників відштовхуються у своїх працях від моменту розбіжності логічних відносин і синтаксичних зв'язків у синтагматиці, тому у якості граматичних форм вираження атрибутивного зв'язку автор розглядає означення, додатки й обставини.

Ми дотримуємося тієї точки зору, що атрибутивні відносини – це відносини, що виникають між предметом, субстанцією і властивістю, ознакою. У рамках речення вони можуть кваліфікуватися як означення.

На думку А. А. Шахматова, атрибутивні відносини можна кваліфікувати як відносини, якими одні уявлення визначаються як властивості між уявленнями, що входять до складу одного складного уявлення, тоді як атрибут є частиною спільного з визначеним їм суб'єктом або об'єктом сприйняття (Шахматова, 1941).

Отже, складні означальні конструкції, наявні в дослідженнях у галузі турецької лінгвістики є оригінальними за семантикою і структурою конструкціями, щодо яких ще не існує одностайної думки. Також існує багато суперечок тюркологів, особливо щодо їхнього використання та функціонування в тюркських мовах.

Висновки до Розділу 1

Отже, можемо зазначити, що атрибутивність та функціонально-семантичне поле є досить дослідженими темами, тому що як і радянські, так і зарубіжні мовознавці та лінгвісти у своїх працях досліджували атрибутивність та пов'язані з цим терміном визначення, адже атрибутивні словосполучення часто трапляються й у мовах інших сімей, крім тюркської.

А. Лерер, як і Дж. Ліонс, зробила значний внесок у розвиток дослідження теорії семантичного поля та прояснила багато питань та проблем, які поставали в цій науковій сфері.

А. В. Бондарко більш широко визначає поняття функціонально-семантичного поля, він виділяє угруповання функціонально-семантичних полів, але все ж думка не сильно відрізняється від попередніх досліджень.

Виділення функціонально-семантичного поля дає змогу розглядати специфіку його структурування в різних мовах і розподіл його значень між різними мовними рівнями як особливу й індивідуальну рису кожної певної мови.

Якщо атрибутивність є достатньо вивченою темою, то ситуація саме зі складними означальними конструкція зовсім інша. На сьогодні, немає загальноприйнятої дефініції цього явища. Дефініцію “складні означальні конструкції” ми обрали вивчивши праці Кузнєцова П. І., адже вважаємо її найбільш доцільною.

Складні означальні конструкції в турецькій мові найбільш детально були розглянуті С. В. Сорокіним, який у своїй роботі обрав для них дефініцію “відносно-атрибутивні звороти” і визначив їх формально-структурні та функціональні особливості. Спираючись на його дослідження, ми можемо описати типи складних означальних конструкцій і побудувати їх функціонально-семантичне поле.

Розглянувши, також, складні означальні конструкції з погляду синтаксису, ми бачимо, що відповідно до дослідження Чернової К. А., складні означальні

конструкції використовуються в складних реченнях із різними типами зв'язків, тобто складних синтаксичних конструкціях.

РОЗДІЛ 2. СКЛАДНІ ОЗНАЧАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

Що стосується атрибутивних сполучень, то вони представляють собою найбільш розповсюджений тип вільних словосполучень в сучасній англійській мові. Вони часто зустрічаються в суспільно-політичних та науково-технічних текстах.

Дослідники перекладу вказують, що особливий інтерес для перекладу представляють препозитивні атрибутивні групи, тобто такі словосполучення в сучасній англійській мові, які мають цілий ряд специфічних особливостей та ставлять перед перекладачем багато важких задач (Кузнецова, 1963).

Щоб досягти правильного перекладу атрибутивних словосполучень, перекладач повинен знати структурно-семантичні особливості таких словосполучень та уявляти собі, якими засобами він може оперувати в українській мові для подолання труднощів, що виникають. Тому при розгляданні питання про переклад подібних словосполучень є доречним спочатку зупинитися на їх структурно-семантичних особливостях, а потім відмітити їх головні прийоми перекладу.

2.1 Типи складних означальних конструкцій в турецькій мові

Сорокін С. В. у своїх працях на тему відносно-атрибутивних зворотів, загалом поділяє складні означальні конструкції на два типи: 1) складні означальні конструкції без службових імен; 2) складні означальні конструкції зі службовими іменами. Проте, ми вважаємо доцільним виділити ще один, третій тип – складні означальні конструкції зі сполучником *ki*.

Складні означальні конструкції без службових імен, є відповідником до підрядних означальних речень в української мови. А саме, підрядних означальних зі сполучником “який”, вживаним у родовому відмінку. Сполучник “який” у реченнях такого типу завжди стоїть всередині підрядної частини, після слова, з яким воно утворює словосполучення, а не після означуваного слова чи

словосполучення. У такому випадку, підрядна частина є означальною до означуваного слова не на пряму, а через інше слово, яке називає частину, елемент, деталь, властивість, особу, які є невіддільними від предмета, названого означуваним словом. Наведемо приклади: “дівчина, сестра якої навчається в моєму класі”, “дівчинка, ляльку якої вчора було вкрадено”, “мій друг, з батьками якого ми бачилися вчора в супермаркеті” тощо.

Тобто, ми бачимо, що підрядне означальне речення такого типу в українській мові позначає відношення належності/присвійності. “Об’єкт належності” позначає слово підрядного речення, що пов’язується відношеннями належності з одним зі слів, що вжито в головному реченні. Об’єкт належності поєднується з цим словом сполучником “який”, що стоїть у родовому відмінку. Таким чином, у першому фрагменті речення, що ми подали вище, об’єктом належності виступає слово “сестра”, у другому фрагменті речення словом “лялька”, у третьому – “батьки”.

Також, у наведених вище прикладах, ми можемо простежити, що, слово, яке виражає об’єкт належності може бути використане в ролі різних членів підрядного означального речення. Так, слово “сестра” в першому фрагменті речення є підметом у підрядному реченні, слово “лялька” в другому фрагменті речення використано в підрядному реченні у ролі прямого додатка, а слово “батьки” в третьому фрагменті речення - в ролі прийменникового додатка в підрядному реченні.

Для здійснення якісного перекладу розглянутих вище прикладів на турецьку мову, доцільно вивчити схему утворення складних означальних конструкцій у турецькій мові. Ця схема зводиться до такого: а) складна означальна конструкція, як і всі означальні звороти в турецькій мові, ставиться перед тим словом, до якого вона належить; б) слово, яке позначає об’єкт належності, посідає перше місце в складній означальній конструкції й здобуває афікс присвійності третьої особи однини (*-sI4*, *-I⁴*) чи множини (*-lari/-leri*) та використовується в називному відмінку, коли воно позначає реальний суб’єкт дії. Тобто, коли це слово використовується в ролі підмета в українському

підрядному означальному реченні; в) присудок підрядного речення використовується в кінці складної означальної конструкції та набуває форми дієприкметника, зазвичай дієприкметника теперішнього-минулого часу з афіксами *-an/-en*, іноді – минулого часу (перфектний дієприкметник з афіксом *-mIş⁴*) чи майбутнього часу (інтенсивний дієприкметник з афіксом *-EcEk⁴*).

Вибір дієприкметника визначається часовою площиною, у якій саме відбувається дія, що позначається присудком підрядного означального речення. У такий спосіб, якщо присудок підрядного означального вжито в минулому або теперішньому часі, при перекладі використовується дієприкметник з афіксом *-an/-en*, якщо присудок вказує на результат у вигляді стану (статальний перфект), тоді використовується дієприкметник з афіксом *-mIş⁴*, якщо присудок вжито в майбутньому часі з відтінком наміру до здійснення дії – використовується дієприкметник з афіксом *-EcEk⁴*; г) другорядні члени українського підрядного речення розташовуються всередині складної означальної конструкції за загальними правилами інтеграції турецького речення (Сорокін, 2008).

Так, вивчивши подану вище схему, ми можемо здійснити переклад перших двох із трьох наведених нами фрагментів українських речень із підрядними означальними: *kardeşi sınıfında okuyan kız* – “дівчина, сестра якої навчається в моєму класі”; *oyuncak bebeği dün kaçırılan kız* – “дівчинка, ляльку якої вчора було вкрадено”.

У випадку, коли в підрядному означальному реченні наявний власний підмет, який позначає не об’єкт належності, а позначає якийсь інший предмет чи особу, як у третьому з наведених нами фрагментів речень, де підметом підрядного речення є займенник “ми”, такий підмет у турецькій мові ставиться на початок складної означальної конструкції в родовому відмінку. А присудок підрядного означального речення в межах складної означальної конструкції набуває форми особового дієприкметника з афіксом *-DIk⁸* або *-EcEk⁴* залежно від вжитого часу в українському варіанті. Слово, яке позначає об’єкт належності, у цьому випадку набуває афікс потрібного за смислом відмінка або до нього додається необхідний за смислом післяйменник.

При перекладі нашого фрагмента речення, слово “ми” набуває післяйменник *ile*. Тож, доричний переклад буде таким: (*benim*), *ebeveynleri ile dün süpermarkette görüştüğümüz arkadaşım* – “мій друг, з батьками якого ми бачилися вчора в супермаркеті”.

Залежно від логічного наголосу може бути змінений порядок слів усередині складних означальних конструкцій, так само, як і в будь-якому турецькому звороті або реченні. Слово, яке є логічно більш наголошеним у синтаксичній конструкції, ставиться ближче до присудка. Наведімо ще кілька прикладів: *derslerini üniversitede okuduğum zaman hiç kaçırmadığım bir öğretmen işini bırakmış* – “вчитель, лекції якого я ні разу про не пропустила під час навчання в університеті звільнився”; *fermuarı sürekli dağılan çanta dün yırtıldı* – “сумка, блискавка якої постійно розходилася, учора порвалась”; *kızı kısa süre önce amerika birleşik devletleri'ne taşınmış meslektaşım çok üzgün ve yalnız* – “моя колега, донька якої нещодавно переїхала в США дуже засмучена й самотня”.

Таким же чином утворюються складні означальні конструкції з просторовим значенням. У таких конструкціях слово, яке позначає об’єкт належності, набуває афікс відповідного просторового відмінка: місцевого, висхідного або давального, наприклад: *kapısına inanılmaz resimler asılmış bir kafenin yanından geçtik* – “ми пройшли повз кафе, на дверях якого були розвішені неймовірні малюнки” (локативні відносини); *eşiğinde inanılmaz güzel bir Noel ağacı konulmuş bir ev gördüm* – “я побачила будинок, на порозі якого стояла неймовірно гарна новорічна ялинка” (локативні відносини).

Треба зазначити, що присудок складних означальних конструкцій інколи може виражатися не лише дієприкметником, а і прикметником. Порівнявши з відповідними конструкціями в українській мові, ми можемо зауважити, що найчастіше це відбувається тоді, коли присудок відповідного українського підрядного означального речення є іменним і виражений прикметником, наприклад: *oğlu çok yakışıklı bir kadın benimle dans kurlarına katılmış* – “зі мною на танці пішла жінка, у якої дуже вродливий син” (= син якої дуже вродливий); *Fransa’da, pencereleri renkli boyalı bir ev gördük* – “у Франції ми побачили

будинок, вікна якого (були) пофарбовані (пофарбовані – *boyalı* – у турецькій мові це прикметник) у різні кольори”.

Коли ж присудок українського підрядного означального речення виражений іменником, займенником або числівником, присудком складної означальної конструкції в турецькій мові стає дієприкметник-зв'язка *olan* (який іноді може бути упущеним), наприклад: *kızı benim arkadaşım olan öğretmen, bana her zaman iyi puan verir* – “вчитель, донька якого є моєю подругою завжди ставить мені гарні бали”.

Інколи, як зауважує А. М. Кононов, присудок складної означальної конструкції може бути позначений предикативним іменем *var* або *yok*. Наприклад, *gözü yok bir kadın* – “жінка, у якої немає ока”. Однак у сучасній турецькій мові такі випадки майже не трапляються, а предикат подібних зворотів також замінюється на дієприкметник-зв'язку *olan* або *olmayan* (рідше *bulunan* або *bulunmayan*), тому, використання цих предикативних імен можна вважати архаїчним.

Складні означальні конструкції зі службовими словами будуються за подібною схемою, але з деякими незначними відмінностями. У конструкціях такого типу часто позначаються просторові відношення, що в українських підрядних означальних реченнях має назву “відповідні прийменники” (інколи, деякими повнозначними словами просторової семантики, наприклад, “усередині”, “назовні” і т. ін.) у поєднанні з відносним прикметником “який”, що узгоджується, набуваючи відповідний відмінок.

Наприклад: “в якому...”, “на якому...”, “на який...”, “з-під якого...”, “усередині якого” тощо. У турецьких складних означальних конструкціях такі відношення іменується службовими іменами *iç, alt, orta, kenar, karşı*, та ін. (Сорокін, 2008). Наведемо приклади: Я знайшла стіл, під яким сховалася моя сестра; Ми зайшли в офіс, всередині якого було дуже багато гарних рослин. Незначною відмінністю українських підрядних означальних речень, що ми розібрали раніше, від тих, що описуються в цьому пункті, є те, що в перших із них відносний займенник “який” завжди має форму родового відмінка, а в

реченнях зі службовими іменами відносний займенник “який” набуває того відмінка, якого потребує використаний у реченні просторовий сполучник.

Варто також звернути увагу на те, що в підрядних реченнях цього типу бракує слова, яке позначає об’єкт належності. Тобто бракує слова, що позначає особу або предмет, які виражали б присвійні відношення із суб’єктом, позначеним котримсь зі слів головного речення.

Порівняймо, наприклад, фрагменти речень: а) “Дівчина, сестра якої навчається в моєму класі” та б) “Стіл, під яким сховалася моя сестра”. У першому з наведених фрагментів речень об’єкт належності позначений словом “сестра”. А в другому фрагменті, такого об’єкта немає, тому що замість нього вжито службове слово.

З огляду на розглянуті нами особливості, складні означальні конструкції зі службовими іменами будуються за такою схемою: а) складна означальна конструкція завжди стоїть перед тим словом, до сфери якого належить, як ми й зазначали раніше; б) на початку складної означальної конструкції перебуває службове слово, до якого додається афікс присвійності третьої особи однини - *sI⁴*, -*I⁴* чи множини -*lari/ -leri*, а також доречний за смислом афікс просторового відмінка: давального, місцевого чи висхідного; в) далі в основному відмінку стоїть слово, що виражає суб’єкт дії, тобто слово, яке в українському підрядному реченні є підметом другорядної дії; г) на останньому місці складної означальної конструкції вживається присудок – дієслово, яке в українському підрядному реченні є присудком, у складній означальній конструкції набуває форми дієприкметника теперішнього-минулого, минулого або майбутнього часу за принципом, що ми описали вище. Приклад: *altından su akan kapıyı kapatmak lazım* – “потрібно зачинити двері, з-під яких тече вода”.

Наведена схема застосовується, коли суб’єкт складної означальної конструкції, а отже, й українського підрядного речення, позначає: а) незліченний об’єкт, як “вода”, “сіль” тощо; б) кількісно невизначений об’єкт, як-от “шкарпетки (у невизначеній кількості)”, “квіти (у невизначеній кількості)” тощо.

Так, слово, яке позначає суб'єкт другорядної дії, тобто складної означальної конструкції в турецькій мові, завжди використовується в однині, але часто вказує на незліченний або іноді кількісно невизначений об'єкт. Приклади: *üstünde buğday yetiştirilen tarla* – “поле, на якому росте пшениця”, *içinde çok az su bulunan testi* – “глечик, усередині якого (є) дуже мало води” тощо.

Суб'єкт складної означальної конструкції завжди використовується в родовому відмінку, а предикат – у формі особового дієприкметника з афіксом *-dik*⁸ або *-ecek*² (залежно від використаного в українському фрагменті часу) у разі, коли слово-суб'єкт складної означальної конструкції позначає: а) істоту, незалежно від її кількісної характеристики: *içinde üç kız arkadaşımın oturduğu bir araba gördüm* – “я побачила машину, усередині якої сиділи троє моїх подруг” –; б) унікальний у своєму роді об'єкт *hiç bir zaman insanların olmadığı bir adalet hakkında makale okudum* – “я прочитала статтю про острів, на якому ніколи не було людей”. Варто зазначити також, що в турецькій мовній картині світу, як і деяких інших мовах світу, наприклад, англійській, тварини дуже часто не вважаються живими істотами (Аракин, 2005).

Так склалося історично й у процесі розвитку мови ця думка увійшла до концептуальної картини турецької мови, але ми не можемо сказати, що вона назавжди закріпилася в ній. Так, на сучасному етапі розвитку турецької мови схема складних означальних конструкцій, що була нормативною ще навіть кілька десятиліть тому й зафіксована, наприклад, у граматиці А. М. Кононова та в художніх текстах, передбачала, що у випадку, коли йдеться про тварин у невизначеній кількості, які постають як суб'єкт складної означальної конструкції, застосовується перша з описаних нами схем. Наприклад, речення типу *(üstüne) kırlangıç binen dal* – “гілка, на яку сідають ластівки”, *köpek kovalayan çocuk* – “дитина, за якою женуться собаки”, *gölgesinde inekler otlayan ağaçlar* – “деревя, у затінку яких пасуться корови” у сучасній мові такі речення вважаються архаїзмами й відновлюються на основі особового дієприкметника з афіксами *-Dik*⁸ та *-Ecek*⁴, оскільки йдеться про істот (Сорокін, 2008).

Так само архаїзмами для сучасної турецької мови залишаються такі речення, як *güneş girmeyen yer* – “місце, куди не потрапляє сонце”. Пригадаймо приказку: *güneş girmeyen yere doktor girer* – “у місце, у яке не потрапляє сонце, приходять лікар”; використання приказок такого типу часто трапляється в інших сучасних тюркських мовах, а в багатьох із них навіть є регулярним. Так само, як і інші рідкісні конструкції, анахронізми яких залишилися й у сучасній турецькій мові, але під якими з погляду сучасної турецької мови немає нормативної бази.

У сучасній турецькій мові частотними є випадки упущення службового слова в складних означальних конструкціях другого типу, наприклад: *ağaçlar kurumuş yer* – “місце, у якому посохли дерева”, *şarap dökülen bardak* – “бокал, у який наливається вода” тощо.

У запропонованому випадку, правила, за якими утворюється складна означальна конструкція, майже не змінюються. Проте, є один виняток: поле використання особових дієприкметників значно розширюється. Так, якщо службове слово відсутнє в реченні, особовий дієприкметник використовується, коли суб'єкт складної означальної конструкції позначає не тільки живу істоту, як у попередньо розглянутих прикладах, а фактично будь-якого діяча. Таким діячем може бути навіть і неживий предмет. Розглянемо наступний приклад: “столік, на якому стоїть комп'ютер” без службового слова може перекладатися лише за допомогою особового дієприкметника: *bilgisayarın bulunduğu küçük bir masa* – порівнюємо з *üstünde (bir) bilgisayar bulunan masa* – “стіл, на якому міститься комп'ютер”.

Особовий дієприкметник також обов'язково використовується, коли суб'єкт конструкції виражено множинним об'єктом. Наприклад, *köpeklerin kovaladığı kız* – “дівчинка, за якою женуться собаки”, *kuşların konduğu dal* – “гілка, на яку сідають пташки”, а також визначений об'єкт, який чим-небудь виділяється з класу подібних йому об'єктів.

Треба також пригадати специфіку використання дієприкметників *bulunan* та *olan* як присудка складної означальної конструкції. Коли дієслова *bulunan* та *olan* позначають наявність або відсутність предмета чи особи та вживаються у

ролі предиката складної означальної конструкції, вони роблять можливим використання конструкцій усіх типів, що ми розглянули раніше, не зважаючи на те, позначає слово–суб’єкт складної означальної конструкції живу істоту, чи неживий предмет.

Наведемо такі приклади: “літак, на борту якого перебувають 200 пасажирів”, “аудиторія, у якій перебувають 10 студентів”. Ці зразки можуть перекладатися двома способами: 1) *içinde 200 yolcu bulunan uçak, içinde 10 öğrenci bulunan sınıf*; 2) *200 yolcunun bulunduğu uçak, 10 öğrencinin bulunduğu sınıf*. Перша з наведених конструкцій може використовуватися лише тоді, коли слово–суб’єкт складної означальної конструкції позначає живу істоту, перед якою стоїть числівник, або яка є кількісно невизначеною. Тобто, у слові-суб’єкті не вжито афікс множини *-lar/-ler*.

Суттєвої семантичної різниці між наведеними нами варіантами перекладу бути не може. У решті випадків може використовуватися лише особовий дієприкметник, як ми описали раніше.

У складних означальних конструкціях інколи може використовуватися також зворотній займенник *kendisi*. Він завжди вживається в рамках його загальної семантики, коли йдеться про дію, що обертається на самого діяча або спрямована на об’єкт іншим діячем, наприклад: *kendisine ödül verilen katılımcı* – “учасник, якому дають нагороду”, *kendisine daha çok ev ödevi verilen öğrenci* – “учень, якому задають більше домашнього завдання”.

Також, складнопідрядні речення в турецькій мові можна побудувати за допомогою сполучника *ki*, що за значенням ідентичний до українських сполучників “який”, “яка”, “яке” та “що”. Сполучник *ki* використовується в турецькій мові для поєднання двох речень в одне складнопідрядне речення й у випадку складних означальних конструкцій, завжди використовується після означуваного слова, наприклад: *adam ki eşi istanbul’a taşınmış* – “чоловік, дружина якого переїхала в Стамбул”; *okul ki duvarları siyah boyanmış* – “школа, стіни якої було пофарбовано в чорний колір”.

Ми бачимо, що сполучник *ki* так само, як і конструкції, які ми розглянули вище, вказує на належність, у запропонованому випадку, належності дружини до чоловіка. Проте, основна відмінність використання такого сполучника полягає в тому, що граматики такого складнопідрядного речення є повністю аналогічною українському реченню. Тобто, порядок слів при перекладі залишається майже незмінним, що не притаманне турецькій мові. Турецький граматист Зеупер Korkmaz (2001) вважає, що речення подібної структури характерні більше для грамастик західноєвропейських мов, ніж для турецької мови. Причиною цього є те, що сполучник *ki* з'явився в турецькій мові під впливом іранського синтаксису.

З огляду на розглянуті нами приклади, ми можемо визначити, що складні означальні конструкції зі сполучником *ki* будуються за такою схемою: а) на початку, в називному відмінку стоїть слово, що виражає суб'єкт дії, тобто слово, яке в українському підрядному реченні є підметом другорядної дії; б) перед складною означальною конструкцією стоїть сполучник *ki* – “який”, “яка”, “яке”, “що”; в) після сполучника, на початку складної означальної конструкції розташований об'єкт належності, що здобуває афікс присвійності третьої особи однини (-sI4, -I4) чи множини (-ları/-leri) та використовується в називному відмінку; г) в кінці складної означальної конструкції стоїть присудок підрядного речення, що набуває форми дієприкметника.

Отже, розглянувши надані в цьому підрозділі приклади, ми розуміємо, що складні означальні конструкції в сучасній турецькій мові можна поділити на три типи: складні означальні конструкції зі службовими іменами, складні означальні конструкції без службових імен та складні означальні конструкції зі сполучником *ki*. В українській мові аналогом таких конструкцій виступає підрядне означальне речення зі сполучником “який”. Ми вивчили схеми побудови речень, у яких вживаються складні означальні конструкції, зрозумівши які відмінки та часи доречно використовувати для здійснення перекладу з української мови.

2.2 Теорія граматикизації складних означальних конструкцій

Граматикизація – історичний процес перетворення неграматичних одиниць мови в граматичні або появи у деякої одиниці мови більшого числа граматичних властивостей. Тим самим граматикизацію можна розглядати як безперервний процес посилення гармонічності мовної одиниці, при якому неграматичне перетворюється в граматичне, а менш граматичне – в більш граматичне (Гирин, 2014).

Таким чином складна означальна конструкція виражається такими своєрідними синтаксичними конструкціями, які представляють собою речення, в якому залежне слово виділяється афіксами належності 3-ої особи, та є показником відносного зв'язку, а головне слово виражається іменником чи займенником (Кормушин и др., 2006)

Наприклад: *Babası dün bizimle görüşemeyen bu küçük çocuğu buraya gitirdim.* – “Я сюди привів маленьку дитину, з батьком якої ми вчора не змогли зустрітись”. Головним реченням тут виступає *bu küçük çocuğu buraya gitirdim* – “цю маленьку дитину я сюди привів”, а допоміжним та уточнювальним є *babası dün bizimle görüşemeyen* – “батько з яким ми вчора не змогли зустрітись”. Таким чином, афікс 3 особи при слові *babası* відноситься до слова *çocuğu*.

Також в позиції “центру” в подібних другорядних реченнях може бути дієприкметникова форма на *-dik/-acak*, а так як форма на *-dik/-acak* самостійно не може формувати підмет, або бути виділеною зі складу речення, тому словосполучення не може розглядатися як речення, тільки як розгорнутий додаток.

В турецькій мові та взагалі тюркських мовах часто використовуються такий тип залежного-означального речення в якому до підлеглого члена речення додається афікс належності 3 особи, а присудок виражається іменними або дієслівними формами при непрямій умові, що як іменниковий підмет, так і дієслівний підмет мало би таку форму, аби дозволяло його використовувати в якості прилягаючого означення. Таким чином, зв'язок та підпорядкування

додаткового члену та головного члену виконується за допомогою таких прийомів: управління (афікс 3-ї особи при залежному реченні) та примикання (форма присудку з поширеним доповненням) (Кондратьев, 1970).

Присудок поширеного речення може виражати:

1. Іменникове без ізафетне сполучення в певних групах.
2. Дієприкметник
3. Словами *var, yok*.

Іменниковий присудок, додаткового речення: *Sokakları biraz daha geniş çok daha temiz insanları daha sarışın bir şehir*. – “Місто вулиці якого трохи ширші, значно чистіший, населення якого з більш світлим волоссям”.

Словосполучення *sokakları biraz daha geniş çok daha temiz* є двоскладним реченням в якому слово *sokakları* – підмет, а слова *biraz daha geniş çok daha temiz* – присудок; точно таку саму будову має словосполучення *insanları daha sarışın*. Афіксальна приналежність 3-ї особи зі словами *sokakları, insanları* сполучає ці слова с певним членом головного речення, в даному випадку зі словом *şehir*.

Sokakta ayağı takınyalı başı yazma örtülü eli bakraklı kadınlar çeşmeye gider geriller. – “По вулиці в зад і перед ідуть до фонтану жінки з дерев’яними сандалями на ногах, з косинками на головах з мідними горщиками у руках”. Головне речення *sokakta kadınlar çeşmeye gider gelirler* однорідні підрядні речення *ayağı takınyalı* “її ноги (ноги, які мають сандалі) *başı yazma örtülü* (голова її – голови їх) косинкою покриті”; *eli bakraklı* (рука її: руки їх) “мідний горщик” (Васильев, 1990).

При іменниках, які зазначають речовини, матеріал, склад, які використовуються у ролі означення, використовується прийом примикання; саме через це і в реченні *Bütün ev zemini toprak bir odadan ibaretti*. – “Весь дім складався з однієї кімнати з земляним полом.”; *zemini toprak* – половина -її-землі в атребутивному використанні не має своєї форми.

Іменник, як і означення може мати форму місцевого і висхідного відмінка; через це іменник додаткового речення розповідного типу може стояти в формі називного відмінку.

А) Іменник підрядного речення в місцевому відмінку: *Kuubesi suyun uyuuzunden on iki metre kadar yüksekte büyük bir mağara içindeyiz.* – “Ми знаходимося в великій печері, купол якої підноситься приблизно на 10 – 12 метром над рівнем води.”; підмет підрядного речення: *kubbesi* – “купол її (печери)”, присудок: *yüksekte* – “в горі”.

Б) Присудок підрядного речення в Висхідному відмінку: *Atı zümrütten arabası altından bir atlı gelmiş* “Прибув наїзник, кінь в нього з смарагду, карета – із золота”.

Підрядне речення з показником відносного зв'язку *-SI*, позначає сукупність осіб, предметів, передають визначальні відносини, відношення часини до цілого: *Burada ikisi kız üçü erkek beş çocuk... biz oyun oynuyorlardı* – “Тут грали в якусь гру... п'ятеро дітей, двоє дівчата, троє – хлопчики”.

В цілях збереження змісту усього речення, перед означальним членом речення ставиться сполучення допоміжного дієслова *olmak* з післяйменником *üzere*, яку слугує інтонаційним з'єднанням між обома частинами речення: *Vi tedbirin eksirisi köylü olmak üzere yüz bin kadar insani alakadar ettiği tahmin olunmaktadır.* – “Вважають, що цей захід захопить приблизно 100 тисяч людей, більшість яких селяни”.

Часто підрядні речення описового типу, виражають постійні ознаки, перетворюються в сталі словосполучення, рівні до лексичних одиниць: *gözüaçık* – “пильний(той в якого відкрите око)”; таким чином, речення стає одним словом.

Дієслівний присудок підрядного речення: *yüzü sarı ve bakışları üzücü olan bu kıza* – “цій дівчині у якої бліде обличчя та засмучене обличчя”; в цьому випадку причастна форма використання плеонастично, тобто *sarı* і *üzücü* як слова, які виражають ознаку та можуть самі по собі виражати іменник підрядного речення.

Gölgesi bütün meydanı kaplıyan büyük çınar hiç durmadan hisıldar. – “Велика чинара тінь якої падає на всю площю, безупинно шумить”.

Речення цього типу, в яких підлеглий центр виражається причасною формою, не співпадаючою с 3-ї особою відмінюваної форми дієслова, не можуть бути віднесені до підрядних речень, це – зворот (Васильєв, 1990).

Дієприкметник співпадаючий з 3-ї особою відмінюваної форми дієслова, слід признати присудком підрядного речення цього типу, так як вони виражають закінчену думку і формально та граматично можуть існувати самостійно.

Masanın üzerinde... Uçları kırılmış iki kamyş kalem duruyordu. – “На столі лежало два очеретові пера, кінці яких були зломлені”.

Var, yok – присудок підрядного речення: *kolu yok bir herif buraya gelir* – “сюди приходить безрукий суб’єкт”; тобто маємо розуміти *kolusuz bir herif* – “суб’єкт без руки”.

В дуже рідких випадках стійких словосполученнях підпорядкований центр зворота виражається формою на -*Dİk* від заперечної основи: *yakası kesilmedik lakırdı* – “безкінечні розмови”; *misli gürülmedik ağaçlar* – “невідомі дерева”).

Іменник з афіксом належності 3-ї особи, які виступає показником відносним зв’язком між членом підрядного реченням і одним з членів головного речення, може. – в залежності від лексичного значення присудка підрядного речення,- стояти в будь якому з непрямих відмінків; структура складного речення залишаться незмінного: підрядне + головне: *Geçen sene tesisine başlanılan fabrika yakında bitecektir.* – “Фабрика будівництво якої почали в минулому році, буде закінчено в найближчий час” (Postal, 1970).

Başında renkli bir fener yanan sandal suların üstünde sözüliyor. – “Човен на носі якого горить кольоровій ліхтарик, який ковзає по воді”.

В випадках використання форми на -*Dİk⁸//-AcAk⁴* в аналогічних реченнях вони не можуть розлягатися, як складне речення, так як форма -*Dİk⁸//-AcAk⁴* є розгорнутим членом речення, а не присудком самостійного речення.

Selma hanım kapısını açık bulduğu bir odaya doğru gitti. – “Пані Сельма пішла прямісінько в кімнату, двері якої вона знайшла відкритими.”; *Selma hanım* – підрядне, *kapı-sı* + n-1 двері її – пряме доповнення, *açık* - відкрита – обставинне доповнення до дієслівної форми *bulduğu*, яка є розгорнутим означенням до слова

bir oda-ya; це останнє слово зіставлено зі словом *karı* з допомогою афіксів належності 3 особи (*karı-sı*) яке, як вже раніше було зазначено, отримало форму знахідного відмінку (*karısı +n-ı*) по своєму зв'язку з дієслівною формою *bulduğu*, яка не може самостійно існувати; таким чином, можемо зробити висновок, що в даному, зазначеному нами прикладі і у всіх йому подібних прикладах не є підрядним реченням, а розгорнуте означення (Бондарко, 1984).

Також складна означальна конструкція може виражатися формами на *-ta* але дуже рідко.

Форма на *-ta* – може виступати як розгорнуте означення. В таких випадках:

1. Форма на *-ta* як назва дії, виступає в означальній функції (що зустрічається достатньо рідко), близьке за значенням до дієприкметника, сформовано від Висхідних відмінків; форма на *-ta* не залежно від перехідності чи неперехідності основи дієслова, в означальній функції, завжди має пасивне значення: *Kıtaplardan birini aldı. Bu mektep zamanından kalma bir dördüncü sınıf kıtaatı idi.* – “Він взяв одну з книг. Це була хрестоматія для четвертого класу, яка залишилась зі шкільних років”.

2. Форма на *-ta*, як і будь яке ім'я, може виступати в функції означення в складі ізафету, передаючи тим самим, як завжди, процес дії: *Bu sözlerin ona tesir etmemesinin fikrini değiştirmemesinin imkanı yoktu.* – “Неможливо булл, аби ці слова не звернули її уваги, щоб вони не змусили змінити свою думку”.

Отже, у цьому підрозділі ми розглянули граматикалізацію складної означальної конструкції в реченні та те, що вона виражається такими своєрідними синтаксичними конструкціями, які являють собою речення, в якому залежне слово виділяється афіксами належності 3-ої особи, та є показниками відносного зв'язку, а головне слово виражається іменником чи займенником.

2.3 Специфіка функціонування складних означальних конструкцій в публіцистичному дискурсі

Визначивши особливості будови та форми які використовуються для вираження складних означальних конструкцій в граматиці турецької мови, ми маємо можливість розглянути приклади використання складних означальних конструкцій в турецькомовному публіцистичному дискурсі. В своїй роботі ми зробили акцент саме на публіцистичному дискурсі, та його граматичному аспекті. Адже, публіцистичне мовлення містить в собі особливі лексичні, граматичні та мовні показники, які саме і виділяють її с поміж інших мовних стилів.

Висока частота вживання складних означальних конструкцій у текстах публіцистичного стилю створює певні труднощі при їхньому перекладі з турецької мови, зумовлені різноманітністю їх типів та довжини у різних жанрах стилю.

Нині ми є свідками періоду інтенсивного розвитку газетно-публіцистичного стилю. Значно розширився спектр стильових манер газет – відбулася диференціація газет за стилістичною ознакою. Спостерігаються радикальні зміни у системі жанрів. Поглиблюються та розширюються процеси розвитку оціночності, використання різних пластів лексики, і у зв'язку з цим відбувається становлення нової лексичної системності газети.

Все це впливає і на розвиток літературної мови, розширюючи можливості її вираження, зокрема збільшуючи потенціал інтелектуально- та емоційно-оцінних засобів. Через сферу ЗМІ відбувається поновлення мови сучасності, мови соціуму.

Мовна функція впливу (агітації та пропаганди), з якою поєднується інформативна функція (повідомлення новин), реалізується у публіцистичному стилі. У публіцистичних творах порушуються питання дуже широкої тематики - актуальні питання сучасності, які становлять інтерес суспільству: політичні,

економічні, моральні, філософські, питання культури, виховання, повсякденного побуту (Бикмунова, 2014)

Публіцистичний стиль знаходить застосування у суспільно-політичній літературі, періодичної преси. У межах публіцистичного стилю стала вельми поширеною його газетно-журнальна різновидність (Лысакова, Рогова, 1987).

Однією з найбільш суттєвих ознак сучасного розвиненого суспільства є наявність засобів масової інформації, що широко функціонують (преси, радіо, телебачення, кіно). Неможливо заперечувати вплив мови засобів на мовну культуру суспільства, на літературну норму.

Мова засобів масової інформації відрізняється образністю, прагненням до оригінальності, створення асоціацій у аудиторії, що читає, що і обумовлює появу в газетному тексті слів, значення яких залежить від контексту. Контекстуально обумовлені слова у газетному тексті переважно входять у сферу загальноживаних, часто пов'язані з загальновідомими цитатами, висловлюваннями, що легко народжує асоціацію і стає джерелом образності.

В даний час ЗМІ “надає величезний вплив на стан суспільної свідомості” (Склярєвская, 2005) і, отже, “на розвиток та функціонування мови, на формування мовної культури” (Лысакова, Рогова, 1987). Саме тому деякі фахівці вважають, що мова ЗМІ у сучасному світі починає набувати значення “основного репрезентанта літературної мови” (Винокур, 1982).

Можна виділити три основні родові групи публіцистичних текстів, які ми описали нижче.

Інформаційні – замітка, інтерв'ю, звіт, репортаж – поєднує між собою подію, які є приводом для виступу. Вони, як правило, оперують простою, первинною інформацією та йдуть гарячими слідами події. Тому головна їх мета - оперативно повідомити про факт, подію, явище. Серед визначальних ознак інформаційних жанрів насамперед виділяється новизна.

Аналітичні – стаття, кореспонденція, версія, коментар, журналістське розслідування, відкритий лист, огляд, огляд друку, рецензія – поєднує глибоке дослідження життя та всебічний аналіз фактів. При створенні цих матеріалів

журналіст проводить аналіз-синтез соціальної дійсності, розчленовуючи досліджуване явище на складові, докладно вивчаючи їх, відокремлюючи суттєве від несуттєвого, головне від другорядного, а потім роблячи висновки, узагальнення та рекомендації.

Художньо-публіцистичним – бесіди, сповіді, нариси, фейлетони, памфлети, пародії, епіграми, публіцистичні казки, публіцистичні розповіді – властиві образність, типізація, емоційна виразність та насиченість літературно-художніми, образотворчими засобами. У них конкретний, документальний факт ніби відходить на другий план, для автора важливіше уміння піднятися над явищем, над фактом (Виды и жанры публицистики, 2021).

Тобто, ми можемо сказати, що інформаційні матеріали – констатують, аналітичні – осмислюють та узагальнюють, художньо-публіцистичні – типізують реально-документальну дійсність.

Турецька система жанрів передбачає розподіл матеріалів на новинні (*haberler*), аналітичні (*tahlil, analitik*) та художньо-публіцистичні (*sanat eseri*). Турецька журналістика в ході свого розвитку зазнала певних змін. Досить чітко вони проявляються у її жанровому аспекті. Система жанрів публіцистики, що використовуються в турецькій пресі, мають національні особливості. Нині багатьом газетним публікаціям характерна розмитість жанрових кордонів. Почасти доречно говорити про елементи уніфікації жанрової системи періодичного друку Туреччини за американським зразком (Байбатырова, 2010).

Головними джерелами на які ми спиралися під час нашого дослідження є політичні промови та журнальні статті, газетні видання “*Hürriyet*”, “*Milliyet*”, “*Son dakika*” турецькою мовою.

Розберемо такі приклади:

1. *Türkiye Radyo Televizyon Kurumun'daki görev süresi sona eren İbrahim Eren'den veda mesajı.*
2. *'Squid Game' de numarası görüldüğünden beri telefonu susmayan kadın için çözüm bulundu.*

3. *Kırıkkale'de PCR testi pozitif çıkan ve yeni tip koronavirüs karantina süresi bitmeden sokağa çıkan kişiye 4 bin 50 lira ceza uygulandı.*
4. *İnegöl'de evi yanan kadın yangının ardından takılarını arayarak buldu.*
5. *Freni boşalan kamyonun sürücüsü faciayı önlemek için canını hiçe saydı*
Freni boşalan kamyonun sürücüsü: “Önümdaki araçlara çarpmamak için aracı yan yatırdım”
6. *Kariyeri de sadakati kadar etkileyici olan futbolcu Roma adına çıktığı 785 maçta 307 gol attı.*
7. *Fikri hür, vicdanı hür, siyasetin üstünde bir adalet sistemiyle, vatandaşlarımızın kendilerini her anlamda güvende hissedecekleri adil bir Türkiye için çalışacağız.*
8. *Testi negatif kendisi pozitif olan yanıyor.*
9. *Teknik kalitesi yüksek, çok izlenen bağımsız bir televizyon kanalı yaratacaztık.*
10. *Dövizdeki artışla maliyeti yükselen inşaat sektöründe konut fiyatları durdurulamıyor.*

Для детального аналізу конструкції, візьмемо перший з поданих прикладів, назву новини *Türkiye Radyo Televizyon Kurumun'daki görev süresi sona eren İbrahim Eren'den veda mesajı*, яка містить в собі складну означальну конструкцію без службових імен *görev süresi sona eren İbrahim Eren*, у якій суб'єктом належності є іменник *İbrahim Eren*, який використано з афіксом висхідного відмінка *-dan*. Об'єктом належності у цій складній означальній конструкції є ізафетна конструкція *görev süresi* – термін виконання обов'язків, до якої додано афікс третьої особи однини *-si*. Присудком складної означальної конструкції є дієприкметник теперішньо-минулого часу *sona eren* - закінчується/підходить до кінця.

Зробивши аналіз представленого вище фрагмента тексту, ми розуміємо, що доречно перекласти його так: “прощальне повідомлення від Ібрагіма Ерена, термін виконання обов'язків у Фонді турецького радіо та телебачення якого закінчується”. Виходячи з цього, ми розуміємо, що наступні приклади будуються

за тією ж самою схемою. У всіх цих прикладах в ролі присудка складних означальних конструкціях вжито дієприкметники з афіксами -an/en, який вказує на теперішньо-минулий час дії. Можемо побачити, що в деяких з прикладів на початку речення для уточнення використано іменники з афіксами місцевого відмінку *-da²/ta²*, що робить складну означальну конструкцію більш поширеною: *Squid Game 'de* – “у серіалі “Гра в кальмара”, *Kırıkkale'de* – “у місті Кириккале”, *İnegöl'de* – “в районі Інегьоль”.

Також, як ми зазначали у другому розділі нашої роботи, інколи використовується дієприкметник-зв'язка *olan*, який ми можемо виділити у деяких з наведених фрагментів тексту: *kariyeri de sadakati kadar etkileyici olan futbolcu* – “футболіст, кар'єра якого вражає так само, як і його вірність”, *testi negatif kendisi pozitif olan* – “той, тест якого є негативним, але насправді він позитивний”. Проте, ми можемо побачити суттєву різницю використання: у першому реченні дієприкметник-зв'язка *olan* використано у ролі присудка, а у другому реченні у ролі підмета.

Розглянувши відмінності поданих речень та зробивши аналіз, ми можемо перекласти їх так: *Squid Game 'de numarası görüldüğünden beri telefonu sustayan kadın için çözüm bulundu.* – “Знайдено рішення для жінки, телефон якої не перестає дзвонити з тих пір, як її номер з'явився в серіалі “Гра в кальмара.”, *Kırıkkale'de PCR testi pozitif çıkan ve yeni tip koronavirüs karantina süresi bitmeden sokağa çıkan kişiye 4 bin 50 lira ceza uygulandı.* – “У Кириккале на людину, ПЛР-тест якої був позитивним був накладений штраф розмірі 4 тисячі 50 лір за те, що вона вийшла на вулицю до закінчення періоду карантину нового типу коронавірусу.”, *İnegöl'de evi yanan kadın yangının ardından takılarını arayarak buldu.* – “Жінка, будинок якої згорів в Інегьолі, знайшла свої коштовності після пожежі.”, *Freni boşalan kamyonun sürücüsü faciayı önlemek için canını hiçe saydı. Freni boşalan kamyonun sürücüsü: Önümdeki araçlara çarpmamak için aracı yan yatırdım.* – “Водій, гальмо вантажівки якого було відпущене, ризикував життям, щоб запобігти катастрофі: “Я нахилив автомобіль, щоб не врізатися в транспортні засоби.”, *Kariyeri de sadakati kadar etkileyici olan futbolcu Roma adına*

çıkacağı 785 maçta 307 gol attı. – “Футболіст, кар'єра якого так само вражаюча, як і його вірність, забив за футбольний клуб “Рома” 307 голів у 785 матчах.”, *Fikri hür, vicdanı hür, siyasetin üstünde bir adalet sistemiyle, vatandaşlarımızın kendilerini her anlamda güvende hissedecekleri adil bir Türkiye için çalışacağız.* – “Ми працюватимемо на користь справедливої Туреччини, система правосуддя якої є вільною від ідей, вільною від совісті та відбувається над політикою, де наші громадяни почуватимуться в безпеці у всіх сенсах.”, *Testi negatif kendisi pozitif olan yanıyor.* – “Той, тест якого є негативним, але насправді він позитивний має високу температуру.”, *Teknik kalitesi yüksek, çok izlenen bağımsız bir televizyon kanalı yaratacaktık.* – “Ми збиралися створити популярний незалежний телеканал, технічна якість якого буде високою.”, *Dövizdeki artışla maliyeti yükselen inşaat sektöründe konut fiyatları durdurulamıyor.* – “Ціни на житло не можна зупинити в будівельному секторі, вартість якого зростає зі зростанням іноземної валюти”.

З огляду на знайдені нами складні означальні конструкції в турецькій публіцистиці, ми прийшли до висновку, що найбільше вони використовуються саме у назвах статей та новин. Використавши метод кількісного аналізу, ми порахували, що 73 зі 100 речень, що містять у собі складні означальні конструкції, є заголовками новин та статей. Ми можемо пояснити це тим, що використання складної означальної конструкції поєднує декілька простих речень в одне, що призводить до лаконічності та завершеності думки.

Прочитавши назву новини, як *İnegöl'de evi yanan kadın yangının ardından takılarını arayarak buldu*, людина може чітко зрозуміти, про що буде йти мова і вирішити, чи є подана новина цікавою для нього, чи варто починати її читати. Адже, заголовок повинен не тільки привертати увагу читача, але й повинен бути зрозумілим, цікавим та інформативним.

Отже, розглянувши приклади, ми розуміємо, що складні означальні конструкції вживаються у турецьких публіцистичних текстах для тезисного вираження змісту тексту, тобто у заголовках новин, чи на їх початку. Також, зробивши аналіз наведених прикладів, ми зрозуміли, що всі складні означальні

конструкції у публіцистичних текстах будуються за однаковою схемою, а саме, за схемою побудови складних означальних конструкцій без службових імен. Ще однією спільною рисою є те, що всі приклади містять дієприкметники з афіксами -an/en, що вказують на теперішньо-минулий час дії. Тобто, ми можемо зробити висновок, що саме такі складні означальні конструкції без службових імен найчастіше використовуються у турецьких текстах публіцистичного стилю.

Висновки до Розділу 2

У цьому розділі ми чітко виділили типи складних означальних конструкцій у турецькій мові та специфіку їхнього використання в реченні, підтверджуючи це прикладами. Ми виділили три типи складних означальних конструкцій: складні означальні конструкції зі службовими словами, складні означальні конструкції без службових слів та складні означальні конструкції зі сполучником *ki*.

Розглянувши приклади, ми виділили схеми побудови всіх трьох типів складних означальних конструкцій і можемо зробити висновок, що складні означальні конструкції зі службовими іменами та складні означальні конструкції без службових імен будуються майже однаково, що не можна сказати про складні означальні конструкції зі сполучником *ki*, у яких підмет виноситься наперед, що робить їх аналогічними до українського підрядного речення.

Також, ми розглянули граматикалізацію складних означальних конструкцій у реченні та те, що вони виражаються такими своєрідними синтаксичними конструкціями, які являють собою речення, у якому залежне слово виділяється афіксами належності 3-ої особи, та є показниками відносного зв'язку, а головне слово виражається іменником чи займенником. Ми виділили, що присудком поширеного речення, тобто складної означальної конструкції можуть бути іменникове без ізафетне сполучення в певних групах, дієприкметник та *var* і *yok*.

Розглянувши приклади з джерел, де використовується публіцистичний стиль, а саме з новин, розміщених на сайтах провідних ЗМІ Туреччини, таких як “*Hürriyet*”, “*Son dakika*”, “*Milliyet*”, ми розуміємо, що складні означальні конструкції достатньо часто використовуються в публіцистичному дискурсі турецької мови як ускладнений різновид означення з атрибутивом.

Оскільки заголовок це назва матеріалу, він привертає увагу читача, дає первинну інформацію. Заголовок новинної нотатки це анонс матеріалу. Тому, він має чітко відображати зміст новин і, водночас, не бути лексично перенасиченим

та занадто довгим. Саме для цього доречним є використання складної означальної конструкції. З огляду на наше дослідження, саме в заголовках новин найчастіше трапляються складні означальні конструкції.

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ СКЛАДНИХ ОЗНАЧАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ

3.1 Функціональне макрополе складних означальних конструкцій в турецькій мові

Методи дослідження, які застосовуються функціональною граматикою, дали нам змогу виділити функціонально-семантичні поля, а комплексний підхід до проблеми – пояснити функціонування в ньому складних означальних конструкцій. Істотним аспектом розкриття поняття системи є виділення різних типів системи (комплексів семантичних полів, макро/мікрополів, семантичних зон, міграційних груп слів).

Важливим аспектом розкриття поняття структури є виділення різних типів структури (комплексів функціональних полів, граматичних категорій тощо).

Система та структура, що утворюють мову та мовлення, одночасно статичні та динамічні. Описуючи систему та структуру мови, треба зазначити, що:

- система мови відображається семантичним ядром, тоді як структура – функціональним;
- система статична, структура – динамічна;
- систему мови характеризує властивість полісемантики, у той час як структура характеризується властивістю поліфункціональності (при взаємодії системи та структури у процесі розвитку мови полісемантика та поліфункціональність призводять до явища уніфікації в мові);
- система утворюється понятійними (логічними, розумовими) категоріями, які є універсальними для всіх мов; структура утворюється граматичними категоріями;
- систему мови формують діалектичні доміанти, відображені в понятійних категоріях (матерія, особистість, якість, кількість тощо); структуру мови формують функціональні, граматичні доміанти, відображені в

граматичних категоріях (суб'єктність/об'єктність, предикативність, атрибутивність ад'єктивна/сирконстантна).

Структура представляє функціональний шар мови, представлений граматичними категоріями:

- категорія роду співвідноситься з понятійною категорією одухотвореності/неживлення;
- категорія числа співвідноситься з понятійною категорією одиничності/множинності;
- категорія рівня порівняння співвідноситься з понятійною категорією якості;
- категорія способу відповідає модальності; категорія темпоральності відповідає категорії зовнішнього часу; категорія аспектуальності відповідає категорії внутрішнього часу; а таксіс – тимчасової співвіднесеності.

Грамматичні категорії та їхні ядра, структуруючи лексико-граматичні класи слів, формують шість семантичних полів (поля системи мови) та три функціональні поля (поля структури мови):

- функціональне поле суб'єктності/об'єктності;
- функціональне поле предикативності;
- функціональне поле атрибутивності, до якого також входять складні означальні конструкції.

Діалектичною домінантою функціонального поля атрибутивності є діалектична категорія “ціле й частина”.

При вивченні феноменології мови – два розділи, освячені діалектичній категорії “ціле та частина”, призводять до роздумів на тему ідеї чистої граматики, на численні аспекти взаємозалежності цілого та частин (Якобсон, 1985).

Едуард Сепір був першим, хто у своїй роботі “*Totality*” звернув свою увагу на той факт, що психологічні чинники суттєво ускладнюють аналіз відносини “частина ціла” (Sapir, 1930).

“Частина й ціле – це філософська категорія, що виражає відношення між сукупністю елементів певного об’єкта та зв’язком, що об’єднує ці елементи та призводить до появи в сукупності нових інтегративних властивостей та закономірностей, які не притаманні предметам (об’єктам) у їхній роз’єднаності” (Ильичёв, Федосеев, Ковалёв & Панов, 1983).

Ця категорія визначає загальний розвиток пізнання, яке зазвичай починається з нероздільного уявлення про ціле, потім переходить до аналізу, розподілу цілого на частини та закінчується відтворенням об’єкта в нашому мисленні у формі конкретного цілого.

Питання співвідношення частини й цілого привертало увагу філософів ще давнини (Платон, Аристотель), а пізніше осмисленням цього феномена займалися такі філософи як Ф. Бекон, Гоббс та інших.

Розуміння цілого, як суми, було з механіки. Пояснення категорії частину та ціле в лінгвістиці дає діалектичний матеріалізм, що дозволяє розглядати цю категорію як діалектичну. Узагальнені дані теоретичних концепцій ґрунтуються на цілісному підході до об’єктів.

Треба зазначити, що ціле характеризується новими якостями та властивостями, яких бракує в певних частинах (сегментах), але які виникають внаслідок їхньої взаємодії в певній системі зв’язків. Будь-яке ціле характеризується цією особливістю, яка є його властивістю інтегративності та дозволяє пояснити всі специфічні риси цілого. До таких рис можна віднести появу нового під час розвитку: виникнення нових типів цілісності; виникнення нових структурних рівнів та їхньої ієрархічної супідрядності; характеристики елементів, що вони цілком визначаються властивостями цілого (Зененко, 2009).

Функціональна залежність, яка утворюється між частинами цілого (а також між частинами й цілим) є складною системою різноякісних зв’язків – структурних, субординаційних та інших, у рамках яких причина одночасно виступає як наслідок, що вважається передумовою. У разі взаємозалежності елементів виступає над вигляді лінійного причинного ряду, а вигляді своєрідного

замкнутого кола, всередині якого кожен елемент зв'язку є умовою іншого обумовлений їм.

Пізнання частини та цілого здійснюється одночасно: виділяючи частини, ми аналізуємо їх як елементи (сегменти) пропонованого цілого, а в результаті синтезу ціле стає як діалектично розчленоване, що складається з частин. Вивчення елементів є можливим за допомогою вивчення цілого. Аналіз діалектичного взаємозв'язку частини та цілого є найважливішим методологічним принципом наукового пізнання.

Досліджуючи різні лінгвістичні явища, вчені часто стикаються з труднощами при переході від множинного до частини множинного.

Ернест Нагель у своєму нарисі “Ціле, сума та органічні єдності” (Nagel, 1963) намагається охарактеризувати відносини між цілим і частиною. Типи відносин, виявлені їм, грають значної ролі в структурі мови. Нагель показує, що “ціле” може означати процес, тоді як одна з частин якого може бути вже іншим процесом. При іншому типі відносин між частиною й цілим, “ціле може означати деякий тимчасовий період, у межах якого частинами є тимчасові інтервали.

Нагель вважає, що ні ціле, ні частини не повинні бути безперервними в часі. Так, речення є тимчасовим періодом, тобто цілим, а його частини – тимчасовими інтервалами в межах цього цілого.

Для визначення цілого та частини Нагель пропонує такі терміни: *signum* (лат. знак), що виражає ціле; *signans* (лат. означення); *signatum* (лат. означуване), які будуть нами використані в нашому дослідженні, щоби зрозуміти ставлення означуваного (*signatum*) й означення (*signans*) як двох частин, що становлять ціле – *signum*. Це означає, що (*signans*) є означенням, тобто. другорядною частиною цілого, яка може бути опущена. А означуване (*signatum*) можна сприймати як головну частину цілого (*signum*), яка не може бути опущена.

Нагель також вважає, що “якщо під “цілим” ми маємо на увазі будь-який клас, набір чи сукупність елементів, то частина може означати або будь-який відповідний підклас вихідного набору, або будь-який елемент цього набору (Nagel, 1963).

Структура вербального коду між цілим і частиною є складним прикладом ієрархії. Якщо розглядати речення, як модель цілого, то моделлю частини будуть його граматичні складники. Коли досягаємо рівня одиниць лексико-граматичних класів слів, бачимо, що морфологічні складники є частинами. Кінцевою стадією є аналіз найменших значних одиниць як розрізняючих ознак. Важливою структурною особливістю мови є те, що на жодній зі стадій розподілу вищих одиниць на складники їхньої частини неможливо зустріти фрагменти, які не несуть жодної інформації (Якобсон, 1985).

Відношення між об'єктом як цілого та його властивостями як частини, як вважає Нагель, є типовим для мови. Різноманітність функціональних взаємозворотних субкодів потребує точного та послідовного структурного аналізу. Подібний аналіз робить можливим синхронічне вивчення граматичних змін у їх розвитку, що свідчить про необхідне співіснування старих та нових форм у двох співвіднесених субкодах (ціле та частина).

Як зауважує Нагель, якщо ціле є моделлю відносин, то частина може стосуватися будь-якого з елементів, які співвіднесені за цією моделлю в конкретному її втіленні.

Макрополе означальної сірконстантності (ад'юктивності) формується на основі різних мікрополей. У цьому макрополі структури, які формують мікрополя, складаються з головного елемента (незмінного), сигнантума, тобто означуваного слова та сигнанса, тобто означення. Сигнантуму належить головне семантичне значення, у той час, коли сигнанс дає характеристику сигнанту.

Можна виділити такі мікрополя складних означальних конструкцій, зважаючи на структуру сигнатума:

1. Сигнатум виражено іменником. Наприклад: *Telefonu çalan adam dışarı çıkmış* – “чоловік, телефон якого дзвонить”.
2. Сигнатум виражено ізафетною конструкцією. Наприклад: *Çalışma izni bitmiş çalışan* – “працівник, дозвіл на працевлаштування якого вже закінчився”.
3. Сигнатум виражено зворотнім займенником *kendi*. Наприклад: *Kendisini sevmeyen kişi* – “людина, яка себе не любить”.

4. Сигнатуром виражено службовим словом. Наприклад: *Yanında güzel çiçekler büyüyen ağaç* – “дерево, поряд із яким ростуть гарні квіти”.

5. У цьому функціональному мікрополі складних означальних конструкцій, можна виділити семантичні зони, у яких сигнантуром формується конструкціями, складники яких можуть виражати таке семантичне значення:

– Темпоральність, тобто відношення до часу. Наприклад: *evi yanan kadın* – “жінка, дім якої горить” – терішній час / *levi yanmış kadın* – “жінка, дім якої згорів” – минулий доконаний час / *levi yanacakmış kadın* – “жінка, дім якої, трохи не згорів/мав згоріти” – майбутньо-минулий час нездійсненого наміру / *levi yanacağı kadın* – “жінка, дім якої згорить” – майбутній час.

– Локальність, тобто відношення до місця. Наприклад: *içinde anahtar bulunduğu kutu* – “коробка, у якій ключ” – місцевий відмінок / *üstüne defter koyduğum masa* – “стіл, на який я поклала зошит” – давальний відмінок (відмінок напрямку) / *altından kedi çıkardığım araba* – “машина, з-під якої я дістала кішку” – Висхідний відмінок.

– Належність, тобто відношення до предмета. Наприклад: *kapağı kırılmış piyano* – “піаніно, кришка якого зламалась” (слово “кришка” виступає об’єктом належності) / *testi negatif adam* – “чоловік, текст якого є негативним” (об’єктом належності є “тест”).

Отже, макрополе складаних означальних конструкцій формується поруч функціональних мікрополів, які, зі свого боку, складаються із семантичних зон. З огляду на зроблений аналіз вираження сигнатурума, ми можемо прийти до висновку, що складні означальні конструкції формують власне макрополе функціональності, налічуючи 7 мікрополів, які нам вдалося виділити. На прикладах із турецької мови, нами проведено аналіз і зроблено висновок, що сигнанс (означення) визначає семантичне означальне значення сигнатурума (означуваного слова).

3.2 Побудова функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій в турецькій мові

Функціонально-семантичне поле складних означальних конструкцій у турецькій мові містить у собі єдність граматичних, лексичних, і лексико-граматичних засобів, які поєднуються для реалізації спільної семантики – означальності/атрибутивності.

Для побудови функціонально-семантичного поля важлива, у першу чергу, наявність сукупності мовних засобів (синтаксичних одиниць), які мають узагальнені (інваріантні) семантичні і функціональні властивості. Синтаксичні моделі, які зближуються, утворюючи поле, обслуговують загальну ділянку мови.

З огляду на це, макрополе речення можна умовно поділити на чотири мікрополя: 1) поле простого речення; 2) поле складносурядного речення; 3) поле складнопідрядного речення; 4) поле безсполучникового речення.

Зі свого боку, кожне з перелічених мікрополів, може розглядатися окремо як макрополе, що складається з мікрополів, для проведення детального дослідження. Так само, як ми писали раніше про те, що поле складних означальних конструкцій є мікрополем макрополя атрибутивності, проте в нашому випадку, воно розглядається саме як макрополе.

Як будь-яке системно-структурне об'єднання поле має певну конфігурацію: ядро та периферія, для якої характерна максимальна концентрація полеформувальних ознак у центрі та неповний набір цих ознак при можливим послабленні їхньої інтенсивності на периферії (Адмони, 1964).

А. В. Бондарко розглядає структуру “центр-периферія” функціонально-семантичного поля на матеріалі російської мови крізь такі призми:

а) максимальна концентрація специфічних ознак (центр), ослаблення таких ознак, зменшення структурної напруженості, периферія; контактність – дифузія;

б) участь у найбільш максимальній кількості протиставлення (центр), аморфність та слабкість поєднуючих зв'язків, наявність певної ізольованої грані (периферія);

в) максимальне функціональне навантаження (центр), ослаблення функціонального навантаження (периферія);

г) вищий рівень спеціалізації для реалізації певної семантичної функції (центр);

д) регулярність певного мовного елемента, висока частота вживання (центр) – нерегулярність чи незначна регулярність (периферія) (Бондарко, 1971).

Що стосується складних означальних конструкцій, польовий принцип реалізується в наступному вигляді. Центр поля становлять конструкції, означальне значення яких виражене найяскравіше. Сюди стосуються речення, означальна функція в яких реалізується, так би мовити, “в чистому вигляді”. З набуттям додаткових значень одиниці поля означальні конструкції – віддаляються від центру до периферії. Там ці одиниці перетинаються з компонентами інших семантико-функціональних полів – об’єктних, локальних та ін.

Функціонально-семантичні, що базуються на однаковій семантичній категорії, можуть відрізнятися своєю структурою. Так, ми можемо побачити, що складні означальні конструкції є поширеними означеннями, що уточнюють ознаки іменника. Найбільш типовими означальними конструкціями в турецькій мові є складні означальні конструкції без службових імен та складні означальні конструкції зі службовими іменами (*alt* – знизу, *iç* – всередині та ін.). На нашу думку, саме такі конструкції становлять ядро функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій у турецькій мові.

Такі конструкції в турецькій мові, як ми зазначали раніше, відповідають підрядним означальним реченням із відносним займенником “який” у родовому відмінку (кого? чого? – “якого”, “якої”, “яких”) в українській мові. Розглянемо приклади:

Розглянемо приклади: *Oğlu arkadaşıyla ilişkide bulunan adam COVID-19 hastalanmış oldu.* – “Чоловік, син якого зустрічається з моєю подругою, захворів на COVID-19”. У цьому реченні ми можемо виділити об’єкт належності *adam* – “чоловік”, що вжито в ролі підмета, воно пов’язано відношенням належності зі словом *oğlu* – “син”, тобто син “кого?” – чоловіка, саме слово “син” є сигнатуром, який виражено іменником. Також, ми бачимо, що в цьому прикладі

вжито дієприслівник теперішньо-минулого часу з афіксом *-an bulunan* – дослівно “той, що перебуває”, проте, у цьому випадку *ilişkide bulunan* є сталим виразом, що перекладається як “той, що перебуває в стосунках/той, що зустрічається”. Використаний дієприслівник чітко передає семантичну категорію темпоральності – дія відбувається в теперішньому часі. Конструкція *oğlu arkadaşımıla ilişkide bulunan* – “син якого зустрічається з моєю подругою” використана в цьому прикладі є сигнансом, вона уточнює сигнатур.

Müdürü aşı yapmayı reddetmiş restoran karantina süresi için çalışmayı askıya aldı. – “Ресторан, директор якого відмовився від вакцинації, призупинив свою роботу на період карантину”. Ми можемо побачити, що складна означальна конструкція в цьому реченні, не дуже відрізняється від попередньої. Так, сигнатуром цієї конструкції стає іменник *müdürü* – “директор”, об’єктом належності якого є підмет *restoran* “ресторан”. На темпоральність у цьому реченні вказує дієприслівник *reddetmiş* – “відмовився”, що вказує на виконання дії в минулому. А сигнансом представленого прикладу є конструкція *müdürü aşı yapmayı reddetmiş* – “директор якого відмовився від вакцинації”, що уточнює сигнатур.

Розберемо також приклад із тексту публіцистичного стилю, а саме назву новини з електронного видання газети “*Pusulula*”: *Koronavirüs hastalarına kullanım süresi sona ermiş ilaç verildiği ortaya çıktı.* – “Виявилось, що хворим на коронавірус давали ліки, строк використання яких закінчився”. У цьому реченні сигнатуром є ізафетна конструкція *kullanım süresi* – “строк використання” – підмет, який ми віднесли до другого мікрополя поля складних означальних конструкцій. Разом із дієприслівником минулого часу *sona ermiş* – “закінчився”, що вказує на доконану в минулому дію і становить семантичне мікрополе темпоральності, конструкція становить сигнанс.

Також, до ядра функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій, ми відносимо складні означальні конструкції зі службовими словами, тому доцільно розібрати такі приклади: *İçinde arkadaşımıla her sabah gittiğimiz kahvehane bulunan üniversite tadilat nedeniyle kapalı.* – “Університет,

всередині якого розташована кав'ярня, до якої ми звикли ходити щоранку з подругою, зачинено на ремонт”. У реченнях такого типу сигнатуром виражається службовими словами, у нашому прикладі, це службове слово *içinde* – “всередині”, що використано з афіксом місцевого відмінка *-de* і позначає семантичне мікрополе локальності. Це означає, що об'єктом належності в запропонованому реченні є *üniversite* – “університет”, що пов'язаний відношеннями належності із сигнатуром, тобто всередині чого? всередині університету. Семантичне мікрополе темпоральності позначає дієприслівник *bulunan* – “та, що розташована”, який, як ми вказували раніше, вказує на теперішній час дії, проте в цьому випадку, ми розуміємо, що дія відбувається не тут і зараз, а є постійною.

Приклад із тексту публіцистичного стилю, а саме з електронної газети “*Hürriyet*”: *İçinde bulunduğumuz “Lösemili Çocuklar Haftası’nda” lösemi hastalığına karşı farkındalık yaratmak için bir çok etkinlik yapılacak.* – “На “Тижні дітей, хворих на лейкемію”, який ми відвідаємо, буде проведено багато заходів, спрямованих на підвищення обізнаності боротьби з лейкемією”. У наведеному прикладі, сигнатуром також стає службове слово *içinde*, проте в цьому випадку, при перекладі на українську мову, доречно випустити його прямий переклад “всередині”. Об'єктом належності цього речення є ізафет *Lösemili Çocuklar Haftası* – “Тиждень дітей, хворих на лейкемію”, що є власною назвою заходу. Варто зазначити, що семантичне мікрополе локальності позначається як об'єктом належності, так і сигнатуром, які вжито з афіксами місцевого відмінка. Семантичне мікрополе темпоральності позначає дієприкметник *bulunduğumuz*, який передає збіг у часі двох дій, у цьому випадку – майбутньому часу.

Так, розглянувши наведені вище приклади, ми переконалися в тому, що складним означальним конструкціям без службових слів та складним семантичним конструкціям зі службовими словами притаманне максимальне функціональне навантаження. Також, саме такі складні означальні конструкції, на нашу думку, найбільш спеціалізовані для вираження семантичної категорії,

що ми досліджуємо, вони регулярно використовуються в турецькомовних текстах публіцистичного стилю.

До периферії функціонально-семантичного поля, зазвичай, належать ті засоби, для яких означальна семантика не є первинною, а становить лише один із фактичних варіантів їх використання, на нашу думку, для функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій, це конструкції зі сполучником *ki*, моделі використання якого є найближчими до нашої української ментальності й не зовсім звичними для турецького синтаксису. Наприклад, *Anna ki kızı hafta sonu evlenecek bugün işe gelmedi*. – “Анна, дочка виходить заміж на вихідних, сьогодні не прийшла на роботу”. Ми бачимо, що сигнатур *kızı* – “дочка” в запропонованому реченні вжито після об’єкта належності *Anna*, що робить речення структурно більш схожим на українське складнопідрядне речення. Якщо поставити сигнатур наперед речення, за структурою побудови складних означальних конструкцій, то речення повністю втратить свій сенс, якби ми не змінювали місце розташування сполучника *ki*. Мікрополе темпоральності в наведеному прикладі виражають дієприкметник майбутнього часу *evlenecek* – “та, що виходить заміж” та прислівникове сполучення ізафетного типу *hafta sonu* – “на вихідних”.

Yönetici ki maaşı geçen ay artırılmış işten çıkmaya karar vermiş. – “Менеджер, заробітню плату якого було підвищено минулого місяця, вирішив звільнитися”. У цьому реченні ми бачимо таку ж саму ситуацію, об’єкт *yönetici* – “менеджер” винесено на перше місце складної означальної конструкції, перед сигнатуром *maaşı* – “його заробітня плата”. Мікрополе темпоральності цього речення виражає сигнанс *artırılmış* – “було підвищено” що вказує на доконану в минулому дію.

З огляду на проведені нами дослідження, складні означальні означальні конструкції зі сполучником *ki* не використовуються в текстах публіцистичного стилю. Конструкції такого типу більш притаманні розмовному мовленню.

Отже, ми визначили, що ядром функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій у турецькій мові становлять складні

означальні конструкції без службових імен та конструкції зі службовими іменами, у зв'язку з тим, що вони є найбільш вживаними і їхня семантика є первинною. А на периферії поля перебувають складні означальні конструкції зі сполучником *ki*, вживання яких, загалом, більш притаманне усному мовленню.

Висновки до Розділу 3

Отже, у нашому аналізі, що ми зробили у третьому розділі, нас цікавила структура сигнуму (цілого), але головним завданням було визначення сигнатума, його можливості семантичного вираження складних означальних конструкцій та їх структурного оформлення. Аналіз показав, що структура сигнума (цілого) даного макрополя формується навколо суб'єктивного ядра, яке не змінюється і є сигнатуром цього комплексу.

На прикладі речень турецькою мовою, ми робимо висновок, що сигнанс (атрибут) означає семантичне атрибутивне значення сигнатума (означальне слово, іменник).

У якості сигнанса складних означальних конструкцій використовуються означальні конструкції з дієприкметниками різних часів, що вказують на семантичну темпоральність. А у якості сигнатума вживаються іменник, ізафетні конструкція, зворотній займенник *kendi* та службові слова, як *iç*, *üst*, *alt*, що вказують на семантичну локальність.

В макрополі складних означальних конструкцій, нам вдалося виділити сім мікрополів, в яких визначені відповідні семантичні зони, такі як темпоральність, локальність та приналежність. Зробивши такий аналіз, ми краще зрозуміли структуру складних означальних конструкцій, а саме, сигнатур та сигнанс, що допомогло нам побудувати їх функціонально семантичне поле.

Вивчивши праці Бондарко А. В. про структуру функціонально-семантичного поля, ми побудували функціонально-семантичне поле складних означальних конструкцій. Зробивши детальний аналіз прикладів турецькою мовою, нами було визначено, що ядром поля є складні означальні конструкції без службових імен та складні означальні конструкції зі службовими іменами. Такі конструкції є регулярно вживаними, що ми підтвердили прикладами з турецьких публіцистичних текстів.

До периферії функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій ми віднесли складні означальні конструкції з сполучником *ki*, з

огляду на те, що їм притаманна ослаблена функціональна навантаженість, нерегулярність та зменшення структурної напруженості.

ВИСНОВКИ

Досягнення поставленої нами мети, яка виражається функціонально-семантичним полем складних означальних конструкцій у сучасній турецькій мові, стало можливим завдяки постановці відповідних завдань, у процесі яких, ми дійшли до наступних висновків.

Аби домогтися правильного розуміння та перекладу складних означальних конструкцій, було побудовано їхнє функціонально-семантичне поле. Вивчивши теоретичні засади дослідження функціонально-семантичного поля, було встановлено, що воно базується на певній семантичній категорії угруповання лексичних та граматичних одиниць, а також різних комбінованих засобах мови, які взаємодіють на основі спільності їхніх семантичних функцій.

Було визначено, що в тюркському мовознавстві на сьогодні досить самобутнім і оригінальним є поняття “означення/атрибуція”, а саме структурування означальних конструкцій. Подібні конструкції часто спостерігаються в мовах інших сімей, крім сім’ї тюркських мов. На даний момент не було виявлено його загальноприйнятої дефініції для складних означальних конструкцій. Ми зафіксували такі терміни як відносно-атрибутивний зворот, синтаксичний зворот, конструкція *damı yapan ev*, що свідчить про відсутність уніфікованої назви.

Найбільше уваги складним означальним конструкціям приділив Сорокін С. В., який у своїй статті “Відносно-атрибутивний зворот у сучасній турецькій літературній мові та способи його перекладу українською мовою” виділив їхні типи та описав способи їх використання. Беручи до уваги його статтю, ми виділили три типи складних означальних конструкцій: складні означальні конструкції без службових слів, складні означальні конструкції зі службовими словами та складні означальні конструкції зі сполучником *ki*.

Визначивши схеми утворення кожного типу складних означальних конструкцій, можна зробити висновок, що складні означальні конструкції зі службовими словами та складні означальні конструкції без службових слів

будуються майже однаково, що не можна сказати про схему побудови складних означальних конструкцій зі сполучником *ki*. У реченнях, що містять конструкції зі сполучником *ki*, наперед виноситься підмет, що робить їх аналогічними до складнопідрядних речень української мови.

Ми з'ясували, що слово, яке позначає об'єкт належності, завжди здобуває афікс присвійності третьої особи однини ($-sI^4$, $-I^4$) чи множини ($-ları/-leri$). Воно може бути використаним у називному, давальному, місцевому та висхідному відмінках. Присудок складної означальної конструкції завжди стоїть наприкінці та набуває форми дієприкметника, зазвичай дієприкметника теперішнього-минулого часу з афіксами $-an/-en$, іноді дієприкметника перфектного минулого часу з афіксом $-mI\check{s}^4$ чи дієприкметника майбутнього часу з афіксом $-EcEk^4$. При визначенні мікрополів поля складних означальних конструкцій, ми дослідили, що такі дієприкметники визначають функціональне мікрополе темпоральності.

Для того, щоби зрозуміти, який тип складних означальних конструкцій є найбільш вживаним, було приділено увагу їхньому використанню у турецьких публіцистичних текстах, а саме в новинах електронного формату, що розміщені на сайтах провідних ЗМІ Туреччини, таких, як “*Hürriyet*”, “*Son dakika*”, “*Milliyet*”. Розглянувши приклади та запропонувавши їхній аналіз, ми визначали, що в турецьких публіцистичних текстах вживаються складні означальні конструкції без службових імен та складні означальні конструкції зі службовими іменами. Усі розглянуті нами приклади побудовані за однаковою схемою, присудок усіх складних означальних конструкцій виражено дієприкметником теперішнього-минулого часу з афіксами $-an/-en$.

Розглядаючи турецькі тексти публіцистичного стилю, за допомогою методу кількісного аналізу та підрахунків, було виявлено, що 73 зі 100 речень, які містять у собі складні означальні конструкції, є заголовками новин та статей. Розглянувши приклади, ми пояснили це тим, що використання складної означальної конструкції поєднує декілька простих речень в одне, що призводить до лаконічності та завершеності думки. Прочитавши заголовок новини чи статті, читач має чітко зрозуміти, про що буде йти мова і вирішити, чи є подана новина

цікавою для нього, чи варто починати її читати. Адже заголовок повинен не тільки привертати увагу читача, але й повинен бути зрозумілим, цікавим та інформативним.

Перед тим, як побудувати функціонально-семантичне поле складних означальних конструкцій, ми визначили його мікрополя. Взагалі, ми дослідили, що поле складних означальних конструкцій, можна вважати мікрополем атрибутивності, як її типу. Проте, розглядаючи явище складних означальних конструкцій окремо, ми дійшли висновку, що воно також є макрополем. Це підтверджується тим, що нами було виділено 7 мікрополів поля складних означальних конструкцій. Взявши за основу дослідження нарис Ернеста Нагеля, нами було використано запропоновані ним терміни: сигнум (ціле), сигнанс (означення) та сигнатур (означуване).

Зважаючи на структуру сигнатума, ми виділили такі мікрополя функціонального макрополя складних означальних конструкцій: сигнатур виражено іменником, сигнатур виражено ізафетною конструкцією, сигнатур виражено зворотнім займенником *kendi*, сигнатур виражено службовим словом. Також з огляду на можливе семантичне значення складників конструкцій, ми виділили ще три мікрополя: темпоральності, локальності та належності. На прикладах із турецької мови нами проведено аналіз і зроблено висновок, що сигнанс визначає семантичне означальне значення сигнатума.

Вивчивши праці Бондарко А. В. про структуру функціонально-семантичного поля, ми побудували функціонально-семантичне поле складних означальних конструкцій. Зробивши детальний аналіз прикладів турецькою мовою, нами було зафіксовано, що ядро функціонально-семантичного поля становлять складні означальні конструкції без службових імен та складні означальні конструкції зі службовими іменами. Такі конструкції є регулярно вживаними, що ми підтвердили прикладами з турецьких публіцистичних текстів.

З огляду на те, що периферії функціонально-семантичного поля притаманні нерегулярність, послаблення функціонального навантаження та аморфність та слабкість поєднуючих зв'язків, ми встановили, що до периферії

функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій, можна включити складні означальні конструкції зі сполучником *ki*.

Отже, результати нашого дослідження можуть бути використані в практичній діяльності при викладанні таких курсів, як практична граматики турецької мови та теоретична граматики турецької мови у закладах вищої освіти, а також при укладанні спеціальних граматичних довідників та посібників з турецької мови.

ÖZET

Çalışmamızın konusu, “Modern Türkçedeki karmaşık belirli yapıların işlevsel-anlamsal alanı”.

Çalışmamızın alaka düzeyi, yerli Türkolojide karmaşık öznitelik yapılarına ve bunların işlevsel özelliklerine yeterince dikkat edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Türk dilinin karmaşık öznitelik yapılarının dilbilgisel bir form olarak kullanımının sistematizasyonunu araştırmak gereklidir. Bu tür yapıların doğru anlaşılmasını ve tercüme edilmesini sağlamak için yapısal ve anlamsal özelliklerini bilmek, karmaşık öznitelik yapısının içeriğini ana dilde iletmek için hangi araçların kullanılabileceğini hayal etmek gerekir. Bu nedenle, karmaşık öznitelik yapıların işlevsel-anlamsal alanını incelerken, önce ifade biçimleri ve özellikleri üzerinde durmanız önerilir.

Çalışmamızın nesnesi, Türk dilinin karmaşık tanımlayıcı yapılarıdır.

Çalışmamızın öznesi, karmaşık öznitelik yapısı ve onun işlevsel-anlamsal alanıdır.

Çalışmamızın amacı, modern Türkçede karmaşık öznitelik yapılarının işlevsel-anlamsal bir alanını inşa etmektir.

Hedefimize ulaşmak, bu süreçte ardıl sonuçlara vardığımız uygun hedefler belirleyerek mümkün oldu.

İlk önce Türk dilinde işlevsel-anlamsal alan çalışmasının teorik temellerini açıklığa kavuşturduk ve modern dilbilimde karmaşık öznitelik yapıların incelenmesi ile ilgili çalışmaları ele aldık.

İşlevsel-anlamsal alan çalışmasının teorik temellerini inceledikten sonra, anlamsal işlevlerinin ortaklığına dayalı olarak etkileşime giren belirli bir sözcüksel ve dilbilgisel birim gruplarının anlamsal kategorisine dayandığı bulunmuştur. Bu nedenle çalışmamızda karmaşık öznitelik yapıların doğru anlaşılmasını ve çevrilmesini sağlamak için işlevsel-anlamsal alanı oluşturulmuştur.

Karmaşık öznitelik yapılar, sıfat-fiil yardımıyla nesne ve eylem konusu arasındaki ilişkiyi gösteren yapılardır. Bu yapı, Kuznetsov P. I. ve Kononov A. M. gibi

bilim adamları tarafından tanımlanmıştır. Bugüne kadar karmaşık tanımlayıcı yapıların genel kabul görmüş bir tanımının olmadığını öğrendik. Sorokin S. V. onlara görelilikli deyimler diyor, Kononov A. M. - (s) ı ekini görelilikli ilişkisinin bir göstergeleri olarak tanımlıyor, Kuznetsov P. I. karmaşık tanımlayıcı yapılar ve “damı yanan ev” yapıları adlarını kullanıyor.

Sorokin S. V.'nin araştırmasını temel olarak alıp, karmaşık öznitelik yapılarının 3 tipi belirledik. Bunlar, hizmet adları içermeyen karmaşık öznitelik yapıları, hizmet adlarıyla karmaşık öznitelik yapıları ve *-ki* bağlantısıyla karmaşık öznitelik yapıları. Her bir karmaşık öznitelik yapı türünün oluşum şemalarını belirledikten sonra, hizmet adlarıyla yapılarının ve hizmet adları içermeyen karmaşık öznitelik yapılarının neredeyse aynı şekilde inşa edildiği sonucuna varabildik. Ama *-ki* bağlacı ile karmaşık öznitelik yapıları ise içeren cümlelerde, özne önceden alınır, bu da onları Ukrayna dilinin karmaşık cümlelerine benzer hale getirmektedir.

Karmaşık öznitelik yapılarında kullanılan aidiyet nesnesini ifade eden kelimenin her zaman tekil (*-sI⁴, -I⁴*) veya çoğul (*-ları / -leri*) üçüncü şahıs ekini aldığını öğrendik. Karmaşık belirli bir yapının yüklemi her zaman sonda bulunur ve bir sıfat-fiil şeklini alır, genellikle *-an/-en* ekleriyle şimdiki-geçmiş zaman sıfat-fiili, bazen *-mIş⁴* ekiyle mükemmel bir geçmiş zaman sıfat-fiili, veya bir gelecek *-EcEk⁴* ekli gergin sıfat-fiil.

Türk gazetecilik metinlerinde, yani Hürriyet, Son dakika ve Milliyet gibi Türkiye'nin önde gelen medya sitelerinde yayınlanan elektronik haberlerde karmaşık öznitelik yapıları kullanmanın yollarını araştırdık. Böylece haber başlıklarında metin içeriğinin kısa ve öz aktarımı için bu yapıların sıklıkla kullanıldığını belirledik.

Karmaşık öznitelik yapıların işlevsel-anlamsal alanını oluşturmadan önce, mikro alanlarını tanımladık. Genel olarak, karmaşık öznitelik yapılar alanının, türü olarak bir öznitelik mikro alanı olarak kabul edilebileceğini araştırdık. Ancak karmaşık öznitelik yapıları olgusunu ayrı ayrı ele aldığımızda, onun da bir makro alan olduğu sonucuna vardık. Bu, karmaşık öznitelik yapılar alanının 7 mikro alanını tanımladığımız gerçeğiyle doğrulanır. Ernest Nagel'in denemesine dayanarak, önerdiği *signum* (bütün), *signans* (öznitelik) ve *signatum* (nitelenen) terimleri kullandık.

Signatumun yapısı göz önüne alındığında, karmaşık öznitelik yapıların fonksiyonel makro alanının aşağıdaki mikro alanlarını belirledik: signatum bir isim ile ifade edilir, signatum bir isim tamlama ile ifade edilir, signatum ters zamir ile ifade edilir, signatum bir hizmet sözcüğü ile ifade edilir. Ayrıca, yapıların bileşenlerinin olası anlamsal önemi göz önüne alındığında, üç mikro alan daha belirledik: zamansallık, yerellik ve aidiyet. Türk dilinden örnekler kullanarak, signansın anlamsal anlamını signumun belirlediği sonucuna vardık.

Bondarko A.V.'nin işlevsel-anlamsal alanın yapısı üzerine çalışmalarını inceledikten sonra, karmaşık tanımlayıcı yapıların işlevsel-anlamsal alanını oluşturduk. Türkçe örneklerin detaylı bir analizini yaptıktan sonra, işlevsel-anlamsal alanın çekirdeğinin, hizmet adları içermeyen karmaşık öznitelik yapılarından ve hizmet adlarıyla karmaşık öznitelik yapılarından oluştuğunu gördük. Bu tür yapılar düzenli olarak kullanılmaktadır ve bunu Türkçe gazetecilik metinlerinden örneklerle teyit ettik.

İşlevsel-anlamsal alanın çevresinin düzensizlik, işlevsel yükün zayıflaması ve amorfluk ve bağlantı bağlantılarının zayıflığı ile karakterize edildiği göz önüne alındığında, karmaşık belirli yapıların işlevsel-anlamsal alanının çevresinin karmaşık belirli yapıları içerebileceğini bulduk.

Karmaşık tanımlayıcı yapıların işlevsel-anlamsal alanının çevresine, zayıf fonksiyonel yük, düzensizlik ve yapısal gerilimin azalması ile karakterize edilmeleri koşuluyla, *-ki* bağlayıcı ile karmaşık öznitelik yapılar atfettik.

Böylece çalışmamızın sonuçları, yükseköğretimde Türkçenin uygulamalı dilbilgisi ve Türkçenin teorik dilbilgisi gibi öğretim derslerinde uygulamalı olarak kullanılabilir. Ayrıca Türkçe özel gramer kılavuzları ve el kitaplarının derlenmesinde de kullanılabilir.

Список використаних джерел

1. Адмони, В. Г. (1964). *Основы теории грамматики*. Москва, Ленинград. Наука.
2. Айляров, Ш. С. (1974). *Развернутые члены предложения в современном турецком языке*. Москва.
3. Аракин, В. Д. (2010). Сравнительная типология английского и русского языков (pp. 232-232). Физматлит.
4. Арсеньева, М. Г., & Нарустранг, Е. В. (2012). *Deutsche Grammatik= Немецкая грамматика*. Anthology Publishers. Санкт-Петербург
5. Архипова, И. В. (2020). Модель функционально-семантического поля таксиса. *Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Гуманитарные науки*, (1), 131-137.
6. Ахметжанова, Р. Н., & Ахметжанов, Б. Н. (1991). *Проблема функционально-семантических полей. Теория поля в современном языкознании*. Уфа.
7. Бамматова, А. Б., Гаджиев, Э. Н., Гаджиева, Н. Ю., & Абдусаламова, С. З. (2018). Особенности атрибутивных словосочетаний в современных тюркских языках. *Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Общественные и гуманитарные науки*, 12(4).
8. Бикмуканова, С. И. (2014). Публицистический стиль и его функционирование. *Science Time*, (12 (12)).
9. Блумфилд, Л., Кубрякова, Е. С., & Мурат, В. П. (1968). *Язык: Пер. с англ. Прогресс*.
10. Бондарко, А. В. (1984). *Функциональная грамматика*. Ленинград. Наука.
11. Бондарко, А. В. (1987). *Теория функциональной грамматики: Введение, аспектуальность, временная локализованность, таксис*. Ленинград. Наука.

12. Бондарко, А. В. (2005). Проблемы функциональной грамматики: Полевые структуры. Ленинград. *Наука*.
13. Бондарко, А. (2021). Теория значения в системе функциональной грамматики. На материале русского языка. Ленинград. *Наука*.
14. Варламова, Н. И. (1971). Словосочетания типа "существительное + предлог + существительное" в современном английском языке. *Ленингр. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена*.
15. Васильев, Л. М. (1990). Современная лингвистическая семантика. М.: *Высшая школа*, 192.
16. Виноградов, В. В. (1975). *О категории модальности и модальных словах в русском языке*. Исследования по русской грамматике: избранные труды. Москва.
17. Всеволодова, М. В. (2007). Функционально-семантические поля и функционально-семантические категории (К вопросу о структуре содержательного пространства языка). *Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць.– Вип, 15*, 34-43.
18. Гак, В. Г. (1975). *Русский язык в сопоставлении с французским: Учебное пособие. Русский язык*. Ленанд.
19. Гирин, О. (2014). Деграматикалізація в англійській мові: синхронний та діяхронний аспекти. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]*. Серія: Філологія (мовознавство), (20), 3-7.
20. Григоренко, М. Ю. (2011). *Функционально-семантическое поле эвиденциальности в современном русском языке*. Кандидатская диссертация. Белгородский государственный университет.
21. Дамянова, Х. Д., Маринова, Н. К., & Преславского, Е. К. (2015). Функционально-семантическая категория интенсивности в русском и болгарском языках. *Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков*, 9(9), 85-103.

22. Жеребило, Т. В. (2010). Словарь лингвистических терминов. ООО «Пилигрим».
23. Звегинцев, В. А. (2008). Язык и лингвистическая теория. *ЛКИ*.
24. Зененко, Н. В. (2009). Функциональное поле атрибутивности как составная часть структуры языка (макрополе сирконстантной атрибутивности). *Армия и общество*, (4).
25. Иванова, Н. К. (2011). Функции графемы < е > в современном английском языке. *Известия высших учебных заведений. Серия «Гуманитарные науки*, 2(2), 140-145.
26. Ильичёв, Л. Ф., Федосеев, П. Н., Ковалёв, С. М., & Панов, В. Г. (1983). *Философский энциклопедический словарь*. Советская энциклопедия.
27. Камбарова, Б. О. (2009). Инфинитив в синтаксисе словосочетания русского и киргизского языков. *Section 2. The Humanities. AUCA Academic Review*.
28. Кобозева, И. М. (2004). *Лингвистическая семантика*. Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. Эдиториал УРСС. Москва.
29. Колшанский, Г. В. (2005). *Коммуникативная функция и структура языка*. Эдиториал УРСС.
30. Кондратьев, В. Г. (1970). *Очерк грамматики древнетюркского азыка*. Изд. Ленинградского университета.
31. Кононов, А. Н. (1956). *Грамматика современного турецкого литературного языка*. Изд-во Академии наук СССР.
32. Копров, В. Ю., Козюра, Т. Н., Лебедева, А. Л., Дедова, О. М., & Сушкова, И. М. (2011). Семантико-функциональный сопоставительный синтаксис: Субъектно-объектные отношения. *Наука-Юнипресс*.
33. Кормушин, И. В., Благова, Г. Ф., Дыбо, А. В., Мудрак, О. А., Мусаев, К. М., Норманская, Ю. В., & Добродомов, И. Г. (2006). Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Пратюркский язык-основа. Картина мира пратюркского этноса по данным языка.

34. Короткова, О. Ю., & Юсин, В. В. (1983). производного слова (на материале прилагательных современного английского языка): Автореф. канд. дис. м., 1971. *Морфемика и словообразование: межвузовский сборник*, 2, 96.
35. Коротун, О. В., & Одинцова, М. П. (2015). *Синтаксис современного русского языка*. Омск
36. Кочерган, М. П. (2006). Вступ до мовознавства. Київ. ВЦ “Альма Матер”.
37. Куликова, И. С. (1973). Сочетание слов как минимальный контекст лексического значения слова. *Языковые единицы и контекст*, 33-47.
38. Лысакова, И. П., & Рогова, К. А. (1987). Современная газетная публицистика: проблемы стиля. *Лысакова ИП, Рогова КА С-Пб*.
39. Мещанинов, И. И. (1978). *Члены предложения и части речи*. Наука.
40. Морозова, О. Е. (1990). *Словосочетание с причастием в системно-функциональном аспекте* (Doctoral dissertation, Ленинград).
41. Никора, Е. В. (2012). О ядре и периферии функционально-семантического поля аспектуальности в английском, русском, немецком и татарском языках. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, (7-2), 155-158.
42. Паламаренко, М. К. (2021). Побудова функціонально-семантичного поля складних означальних конструкцій у турецькій мові. “Ad orbem per linguas. До світу через мови”. Матеріали Міжнародної студентської науково-практичної відеоконференції “Світ цінностей і цінності у світі”, 13–14 травня 2021 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ.
43. Плотникова, А. М. (2005). *Когнитивные аспекты изучения семантики (на материале русских глаголов): учебное пособие*. Издательство Уральского университета.
44. Плунгян, В. А. (1998). Грамматические категории, их аналоги и заместители. *Автореф. дисс. докт. филол. наук. М.*
45. Плунгян, В. А. (2012). *Общая морфология: Введение в проблематику*.

46. Симонова, К. Н. (2003). Функционально-семантическое поле количественности в современном английском языке в сопоставлении с русским языком. *Doctoral dissertation. Южный федеральный университет.*
47. Синица, И. А., & Ян, С. (2014). Выражение атрибутивности в русском и китайском языках. *Мова і культура*, (17, т. 4), 143-148.
48. Скляревская, Г. Н. (2005). От редактора//Толковый словарь современного русского языка. Языковые изменения конца XX столетия/ИЛИ РАН., под ред. ГН Скляревской. М.: Астрель: АСТ: Транзиткнига. Винокур Г.О. Культура языка. – М., 1982.
49. Сорокін С.В. (2008). Відносно-атрибутивний зворот у сучасній турецькій літературній мові та способи його перекладу українською мовою. *Українська орієнталістика* (випуск 2-3).
50. Сорокін, С. В. (2012). Функціонально-семантичне поле мети в сучасній турецькій мові. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*, (25), 88-94.
51. Стародумова, Е. А. (2005). Синтаксис современного русского языка. *Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета.*
52. Стернин, И. А. (2015). *Проблемы анализа структуры значения слова.* Directmedia.
53. Чернова К. А. (2021). *Синтаксический разбор сложных синтаксических конструкций с сочинением и бессоюзием.* Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів. Відп. ред. Н. М. Маторіна. ДДПУ (9).
54. Чубай, В. І. (2018). Синтаксичні зв'язки фрази та засоби вираження синтаксичних відношень. *Science review. Польща: RS Gioval*, (2), 9.
55. Шахматов, А. А., & Истрина, Е. С. (1941). Синтаксис русского языка. *Гос. учебно-педагог. Наркомпроса РСФСР*, 413-438.

56. Шведова, Н. Ю. (1966). Активные процессы в современном русском синтаксисе: Словосочетание. *Просвет*.
57. Якобсон, Р., & Звегинцев, В. А. (1985). Избранные работы. *Прогресс*.
58. Янко, Н. О. (2016). Синтаксис словосполучення. *Чернігів*.
59. Ярцева, В. Н. (1986). Сопоставительная лингвистика и проблема вариативности языка. *Филологические науки*, (5), 3-11.
60. Aarts, F., & Aarts, J. M. (1988). *English syntactic structures: functions and categories in sentence analysis* (Vol. 1). Prentice-Hall.
61. Aarts, J. M., & Calbert, J. P. (2011). *Metaphor and non-metaphor: the semantics of adjective-noun combinations* (Vol. 74). Walter de Gruyter.
62. Adams, V. (2016). *An introduction to modern English word-formation* (No. 7). Routledge.
63. Dik, Simon C. (1997). *The theory of functional grammar: the structure of the clause*. Walter de Gruyter.
64. Feng, Z. (2013). *Functional Grammar and Its Implications for English Teaching and Learning*. *English Language Teaching*, 6(10), 86-94.
65. García, Raydel Hernández. (2015). *Interrogation: Its functional-semantic field*. RH García.
66. Hürriyet. *Çevrimiçi kaynak*. Retrieved from: <https://www.hurriyet.com.tr/>
67. Korkmaz, Z. (2001). *Türkiye Türkçesinde fiil çatısı üzerine görüşler*. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bellekten*, (44).
68. Lehrer, A. (2011). *The influence of semantic fields on semantic change*. In *Historical Semantics-Historical Word-Formation* (pp. 283-296). De Gruyter Mouton.
69. Lyons, J. (1977). *Semantics* Cambridge University Press. Cambridge, UK, 1.
70. Mansouri, A. N. H. (1985). *Semantic field theory and the teaching of English vocabulary with special reference to Iraqi secondary schools*. Doctoral dissertation. University of Sheffield.

71. Milliyet. *Çevrimiçi kaynak*. Retrieved from: <https://www.milliyet.com.tr/>
72. Nagel, E. (1963). *Parts and Wholes*. *Philosophical Studies*, 3(2), 17-32.
73. Nerlich, B., & Clarke, D. D. (2010). *Semantic fields and frames: Historical explorations of the interface between language, action, and cognition*. (pp. 3-30). Elsevier B.V.
74. Postal, P. M. (1970). *On coreferential complement subject deletion*. *Linguistic inquiry*, 1(4), 439-500.
75. Primus, B. (2008). *Syntactic Relations*. In J. Jacobs, A. von Stechow, W. Sternefeld & T. Vennemann (Ed.), 1. Halbband: An International Handbook of Contemporary Research (pp. 686-705). Berlin, New York: De Gruyter Mouton.
76. Sapir, E. (1930). Totality. *Language*, 6(3), 7-28.
77. Son dakika. *Çevrimiçi kaynak*. Retrieved from: <https://www.sondakika.com/>